

HAASTE

Vankiluvun suunnanmuutos **s.7**

Terrorismilait Yhdysvalloissa
ja EU:ssa **s.14**

Yhdyskuntasuunnittelu
rikosentorjunnassa **s.22**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Suunnanmuutoksia Suomessa ja muualla

- 4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA**
Käräjäoikeus voi olla luova
kriminaalipolitiikan toteuttaja
Riikka Kostiainen

Haasteltavana on Turun käräjäoikeuden laamanni **Teuri Brunila**. Hän näkee nykyisen kriminaalipolitiikan olevan kohtalaisen hyvää ja oikeaa, mutta uudistuksillekin olisi tarvetta.

- 7 Vankiluvun suunnanmuutos**
Timo Aho

Vankiluku puolittui kahdessa vuosikymmenessä 1970-luvun puolivälistä alkeen. Kehitys perustui harkittuun kriminaalipolitiikkaan. Viime aikoina vankien määrä on kuitenkin alkanut lisääntyä.

- 10 Uusintarikollisuuteen voidaan vaikuttaa**
Riikka Kostiainen

Tätä mieltä olivat asiantuntijat Vantaan kansainvälisessä What Works -seminaarissa, jossa pohdittiin keinoja uusintarikollisuuden vähentämiseksi.

- 12 Yhdyskuntapalveluun tuomittujen uusintarikollisuus**
Marja-Liisa Muiluvoori

Yhdyskuntapalvelun vaikutusta rikosten uusimiseen selvitettiin tutkimuksessa, jossa verrattiin vuosina 1991-1992 yhdyskuntapalveluun tuomittujen ja vuonna 1992 enintään kahdeksaksi kuukaudeksi ehdottomaan vankeuteen tuomittujen syyllistymistä uusiin rikoksiin.

- 14 Yhdysvaltain kriminaalipolitiikka terrorihyökkäysten jälkeen**

John Cross

Syyskuun terrorihyökkäysten henkilövahingot, hyökkäysten huolellinen suunnittelu ja bioterrorismin uhka ovat pakottaneet Yhdysvallat ottamaan uuden asenteen terrorismiin.

- 16 EU:n kriminaalipolitiikka ja terrorismi**

Ari-Matti Nuutila

Terrorihyökkäykset saivat EU:n ennennäkemättömän nopeaan lainsäädäntöprosessiin. Uusien terroristilakien on määrä tulla voimaan kaikissa jäsenvaltioissa vuoden 2002 loppuun mennessä.

- 19 Nollatoleranssi vai huumeet**
Jukka Savolainen

New Yorkin poliisi on 1990-luvulta lähtien harjoittanut ns. nollatoleranssilinjaa. Kaupungin henkirikollisuuden romahdukseen tarjotaan kuitenkin muitakin selityksiä.

- 22 Fokus keskustoihin**
Marjukka Kulmanen

Elävä Kaupunkikeskusta -yhdistys on käynnistämässä keskustojen turvallisuuskartoitusta. Hankkeessa selvitetään keskustojen viihtyisyyteen ja turvallisuuteen vaikuttavia seikkoja.

- 24 Oikea rakennussuunnittelu ehkäisee rikoksia**

Hannu Takala

Tanskassa ja Ruotsissa on vertailtu muutamaa turvalliseksi rakennettua asuinalueita normaalein periaattein rakennettuihin. Tutkimukset tuovat uutta näyttöä siitä, että rikoksia voidaan ehkäistä fyysisen ympäristön suunnittelulla.

- 26 Vakuutusala torjuu rikoksia usealla rintamalla**

Joona Vuorenpää

Vakuutusrikollisuuden torjunnassa tavoitteena on, että vakuutusvilpistä aiheutuva korvausmeno minimoituisi. Muun rikollisuuden vähentämiseksi työskennellään, jotta rikoksista aiheutuvat korvausmenot alenisivat.

- 28 Organisoitun rikollisuuden tila ja torjunnan haasteet**

Tuija Hietaniemi

Suomen rikollisuustilanne on muuttunut olennaisesti parin viime vuoden aikana. Huumausaineiden markkinoista huolehtii Viron ja Venäjän organisoitu rikollisuus. Vakavan rikollisuuden torjunnasta on tullut myös paikallisen turvallisuusyön haaste.

- 30 Suomalaisen terrorismin kirjava perintö**

Kimmo Kontio

Viime aikoina on oltu huolissaan terrorismin leviämisestä myös Suomeen, mutta itseasiassa kirjoitettu historiamme alkaa väkivaltaisesta mielenilmauksesta.

- 36 NÄKÖKULMA**
Rikosprosessi kokonaisuutena – keskipisteenä ihminen

Esa Vesterbacka

Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston päällikön mukaan rikosprosessi olisi nähtävä kokonaisuutena, unohtamatta siitä rangaistusten täytäntöönpanoa.

- 38 KRIMINOLOGIA**
Geenit vai ympäristö?

Matti Laine

Sarjassa pohditaan tällä kertaa, mikä määrää käyttäytymistämme ja mm. mitä merkitystä vertaisryhmällä on rikollisen käyttäytymisen kannalta.

- 36 AJASSA**

- 39 LAINSÄÄDÄNTÖ**

HAASTE

ASIAN TUNTEVASTI
RIKOKSENTORJUNNASTA
JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Risto Jaakkola
puh. (09) 1825 7853
risto.jaakkola@om.fi

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1825 8289
riikka.kostiainen@om.fi

Toimituksen osoite

Uudenmaankatu 37
PL 157, 00121 Helsinki
Faksi (09) 1825 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste
Lehteen tarkoitetut kirjoitukset
tullee osoittaa toimitukseen
mieluiten sähköisessä muodossa.

Toimitusneuvosto

Ari-Matti Nuutila (pj.)
Turun yliopisto
Hannu Takala (varapj.)
Rikksentorjuntaneuvosto
Olli Havu
Kuntaliitto
Tapio Huttunen
Helsingin poliisilaitos
Aulikki Kananoja
Helsingin sosiaalivirasto
Maija-Liisa Kukkonen
Rikosseuraamusvirasto
Kirsti Lahtinen
Tampereen kaupunki
Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Ulla Mohell
Oikeusministeriö
Jarmo Rautakoski
Valtakunnansyyttäjänvirasto

Ulkoasu

Eerikki Soininen

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Lehtikuva / Martti Kainulainen

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irttonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteen- muutokset

Faksi: (09) 1825 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Uusimaa Oy, Porvoo

1. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat
kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

Arvotonta rikksentorjuntaa vai sinisilmäistä arvostelua

Tässä lehdessä kirjoitetaan rikollisuustutkimuksen ikikysymyksistä, perimästä ja ympäristöstä, murhista, huumeista, vangeista ja vankiloista, ja kerrotaan järjestäytyneestä rikollisuudesta, rangaistusten vaikutuksesta uusimiseen, rakennetusta ympäristöstä rikksentorjunnan keinona ja vakuutusyhtiöiden omaehtoisista rikksentorjuntatoimista.

Vanha puheenparsi on myös "sota rikollisuutta vastaan", vaikka sen ei ole katsottu kovinkaan onnistuneesti kuvaavan meidän aikamme kriminaalipolitiikan tavoitteita tai keinoja. Eikä varmasti kukaan ole edes unissaan kuvitellut, että metaforan sijasta joskus lähdetäisiin oikeaan sotaan rikollisuutta vastaan.

Syyskuun 11. päivän tapahtumista kuitenkin syttyi sota, jos näkemäänsä voi uskoa, vaikka oikeudellisesti taitaa olla kysymys suurimittaisesta rikksentorjunnasta terrorististen rikosten ehkäisemiseksi.

Rikosoikeudelliset lainsäädäntötoimet käynnistyivät myös nopeasti Yhdysvalloissa ja Euroopan yhteisön piirissä. Tässä lehdessä on kirjoitus molemmista hankkeista.

Terrorismilainsäädännön oikeusdogmatiikka on monessa kohtaa vierasta nykyiselle länsimaiselle oikeusajattelulle. Siinä ollaan huokeasti luopumassa keskeisistä perusoikeuksista ja oikeusturvan takeista, jos tutkittavana on terroristinen rikos tai tuomittavana sellaiseen syyllistynyt.

Terroriteoilta on suojauduttava ennakoita ja siksi myös mahdolliset terroristit halutaan sulkea tavanomaisen rikosprosessin ulkopuolelle. Amerikassa ja Euroopassakin on ollut vakavasti esillä jopa sivistyneen kiduksen hyväksyminen kun kuulustellaan epäiltyä terroristia.

Näistä kysymyksistä keskustellaan vilkkaasti maailmalla, vaikka meillä on jokseenkin hiljaista. Keskustelussa on väitetty, että jos terrorismin vastustaminen merkitsee luopumista niistä perusarvoista, joiden varaan länsimainen oikeusvaltio on rakennettu, niin terroristit pääsevät juuri siihen, mitä he ovat tavoitelleetkin.

Risto Jaakkola

Käräjäoikeuskin voi olla luova kriminaalipolitiikan toteuttajana

Teuri Brunila, Turun käräjäoikeuden laamanni, näkee nykyisen kriminaalipolitiikan olevan kohtalaisen hyvää ja oikeaa. Hän haluaisi kuitenkin oikeudenkäynnin nopeuttamista ja uusia vaihtoehtoja nuorten rangaistuksiin.

Teuri Brunilalla on takanaan vuosikymmenten tuomarikokemus. Hän aloitti hovioikeudessa vuonna 1966 ja hovioikeudenneuvos hänestä tuli 1976. 1980-luvun alussa hän oli pari vuotta Toijalassa kihlakunnantuomarina ja sen jälkeen viisi vuotta Lounais-Suomen ja Ahvenanmaan maa-oikeustuomarina. Vuonna 1988 hän palasi hovioikeuteen jaoston puheenjohtajaksi. Turun käräjäoikeuden laamanni hänestä tuli 1995.

– Minulla, ja uskon meidän tuomareilla, on näkemys, että kriminaalipolitiikka on tänä päivänä kohtalaisen hyvää ja oikeaa. Ainakaan minä en kaipaa suuria linja-

muutoksia. Olen elänyt sen ajan, kun tuomittiin kovia rangaistuksia ja nyt elän tätä aikaa, kun tuomitaan lievempiä rangaistuksia ja vankiluku on alennettu. Koen että tämä on parempi aika – nyt oikeat ihmiset ovat linnassa, Brunila sanoo.

Kriminaalipoliittisen vallan hän arvioi olevan eduskunnalla ja sen toteuttamisen tuomioistuimilla – joskus kuitenkin lausuntoautomaatit ja besserwisserit häiritsevät.

Tuomioistuimilla ei voi olla omaa kriminaalipolitiikkaa, mutta alioikeudetkin voivat käyttää luovuutta olemassa olevan kriminaalipolitiikan tavoitteiden toteuttamises-

sa, Brunila linjaa.

Esimerkkinä hän mainitsee Turun käräjäoikeudessa käyttöön otetun nopeutetun oikeudenkäyntimenettelyn ”satamarateille” eli satamassa poliisin toimeenpanemissa rattijuopporatsioissa kiinnijääneille. Kun laiva on tullut maihin seitsemältä tai kahdeksalta, kymmeneltä tai yhdeltätoista ihminen on jo tuomittavana.

– Tässä saavutetaan kaksi tavoitetta. Kiinnijääneet ovat pääsääntöisesti ulkopaikkakuntalaisia tai ulkomaalaisia, joiden saaminen oikeuteen myöhemmin on vaikeaa ja tavallisissa rattijuopumuksissa ajokorttiseuraamukset ratkaistaan välittömästi.

RIIKKA KOSTAINEN

Teuri Brunila on tuttu TV:n Laki & Oikeus -ohjelmasta. Hän ei koe arvostuksensa muuttuneen televisioroolin myötä. – Ei Turussa paljon pruukata ihmistä kehuta, hän toteaa.

NUORIA KOSKEVIA MUUTOKSIA TARVITAAN

Kriminaalipolitiikkaan Teuri Brunila kaipaa kuitenkin muutamia uudistuksia.

– Haluaisin oikeudenkäynnin nopeuttamista, erityisesti nuorten osalta. Se tarkoittaisi yhtäaikaista ja limittäistä poliisin, syyttäviviranomaisen ja tuomioistuimen toimintaa. Esimerkiksi siten, että jo jutun tullessa poliisin tietoon sille voitaisiin määrätä esilletulopäivä käräjäoikeudessa. Laki velvoittaa käräjäoikeudet toimimaan kahden viikon määräajassa, mutta poliisilla ja syyttäjällä ei ole takarajaa. Viipymättä ei ole mikään määräaika. Tällainen määräaika voitaisiin

mielestäni hoitaa velvoittavalla virkakäskyllä.

– Toinen uudistus, jota kovasti nuorille kaipaisimme, on arestirangaistus. Tietysti tässä on edessä täytäntöönpano-ongelmat. Vaihtoehtona arestirangaistukselle voitaisiin ajatella järjestelmää, jossa tuomioistuin voisi tuomitessaan ehdolliseen vankeusrangaistukseen määrätä siitä rangaistuslaitoksessa täytäntöön pantavaksi enintään kaksi viikkoa tai yhden kuukauden. Tämä olisi selvä seuraamus, mutta näin lyhyt aika ei voisi mitenkään laistaa eikä seura pahentaa nuorta, Brunila ehdottaa.

– Arestirangaistus tai tällainen ”ehdollisen osaehdo-

ton” pitäisi lisäksi olla välittömästi täytäntöön pantavissa. Yleisemminkin olen sitä mieltä, että käräjäoikeudelle voitaisiin antaa laajemmin oikeus määrätä, että rangaistus on pantava heti täytäntöön muutoksenhausta huolimatta.

Brunila sanoo olevansa myös sitä mieltä, että meillä tarvittaisiin sellaista lainsäädäntöä, että selvästi vaaralliset rikoksetekijät pystyttäisiin pitämään lopun elämänsä suljetussa laitoksessa.

Rikoslain toteuttamisessa Brunila pitää ongelmana uusien säännösten ja rikosten tulvaa, mikä hankaloittaa tuomarin tavallista työtä. Ei-

vätkä talousrikosjutut hänes-tä suju vieläkin tyydyttävästi; velallisen rikokset ovat aina vaan vaikeita.

TUOMIOISTUIMEN TUOMITSEMISVALTAA SEURATTAVA

Yksi viimeaikaisista uudistuksista on syyskuussa voimaantullut huumausaineen käyttörikos. Sitä on perusteltu muun muassa käsittelyn nopeutumisella, kun huumausaineen käyttöä ja vähäisten määrrien hallussapitoa ei enää tarvitse viedä tuomioistuimeen, vaan syyttäjä voi määrätä sakon rangaistusmenettelyssä.

– Kyllä tämä uudistus hyvä on, mutta toisaalta pitäisi jat- ➔

Parasta tuomioistuimen kriminaalipolitiikkaa olisi tietysti se, ettei rikoksentekijä tulisi toiste meille, toteaa Brunila.

→ kuvasti seurata, siirtykö syyttäjälaitokselle liikaa tuomitsemisvaltaa. Eiköhän syyttäjät ratkaise yhtä paljon kuin me tai enemmän syyttämättä jättämispäätöksinä, Brunila arvioi.

– Olen samaa mieltä niiden kanssa, jotka arvostelevat sitä, että pahoinpitelyjuutissa jätetään niin suuressa määrin syyttämättä.

Tuomioistuinkäsittelyssä Brunilan mukaan on se hyvä puoli, että sillä osoitetaan yhteiskunnan paheksuvan toisen ihmisen pahoinpitelyä. Ihmisoikeudet ja ruumiillinen koskemattomuus ovat nousseet tärkeiksi oikeushyviksi, ja pahoinpitelyyn pitää suhtautua suurella vakavuudella. Tappeleminen ei saisi enää kuulua niin paljon suomalaisen elämäntyyliin.

– Tärkeimpänä tehtävämme on tietysti tavallaan palauttaa yhteiskuntarauha, kun sitä on rikottu ja määrät seuraukset rikkojalle. Parasta tuomioistuimen kriminaalipolitiikkaa olisi tietysti se, ettei rikoksentekijä tulisi toiste meille, Brunila painottaa.

TUOMARIKIN VOI OLLA PERSOONALLINEN

Suomalaista tuomaria sanotaan usein kasvottomaksi eikä tuomarilla edes ole ulkoisia tunnusmerkkejä, kuten viittaa tai peruukkia. Brunilan mielestä tuomarit opetetaan Suomessa kasvottomaksi. Se on hänestä suomalaisen järjestelmän ominaisuus, jolle hän ei keksi perusteita.

– Mutta väitän, että meillä

silti on vahvoja tuomaripersoonallisuuksia. Vaatii pitkäaikaisen kokemuksen, vahvan ammattitaidon ja uskon itseensä, ennen kuin tuomari voi niin sanotusti olla persoonallinen. Jos joku nuori tuomari ryhtyy kovin persoonalliseksi, hän on ymmärtänyt väärin homman idean.

Rikosjuttujen menemistä auskultanttien ratkaistavaksi Brunila ei pidä ongelmana.

– Auskultantit ratkaisevat kaikki yhden tuomarin jutut, joissa on sakko seurauksena, muilta osin he ratkaisevat kovin vähän. Minulla on pitkä hovioikeuskokemus ja sen perusteella ei ole perusteita sanoa, että auskultanttien ratkaisut olisivat selvästi huonompia kuin tuomioistuinten ratkaisut yleensä. He ovat tukevan koulutuksen ja kontrollin alaisia tehdessään ratkaisuja. Tosin tässä on kysymys myöskin resurssiongelma.

KÄRÄJÄOIKEUDELLA ROOLINSA RIKOKSENTORJUNNASSA

Nykyään kriminaalipolitiikassa pyritään painottamaan rikoksentorjunnan merkitystä. Brunilan mielestä yhteiskunnan pitäisi ensinnäkin taata lapselle turvalliset kolme ensimmäistä ikävuotta. Tuolloin syntyy lapsen turvattomuus, joka näkyy myöhemmällä iällä yhteiskunnan vastaisuutena, rikollisuutena ja tietysti päihteidenkäyttönä, joka sekin aiheuttaa rikollisuutta. Hän kannattaa kasvatuksellista perheneuvolatoimintaa.

– Kyllä käräjäoikeudellakin on huomattavan suuri rooli rikoksentorjunnassa. Sillä että tuomiot saavat julkisuutta, ohjataan tietysti kansalaisten käyttäytymistä. Uskon jopa siihen, että tuomarin persoonalla ja sillä että hän aina ja kaikkien syytettyjen ja asianomistajien kohdalla osoittaa välittämistä, on merkitystä. Kunnan puhuttelu on poikaa, kun se tulee tällaiselta äiti- tai isähahmolta, Brunila sanoo.

Brunilan mukaan tuomioistuin voi vaikuttaa myös osallistumalla aktiivisesti erilaiseen toimintaan, kuten tutkimukseen, jolla luodaan edellytyksiä kohdetoimenpiteisiin. Esimerkiksi Brunila oli yhdessä johtavan kihlakunnansyyttäjän Antti Pihlajamäen kanssa panemassa alulle Turun yliopiston nuorisoriikollisuuden tutkimushanketta, johon myös Turun kaupunki saatiin mukaan rahoittajaksi (Haaste 2/2001).

MEDIA VÄLTÄMÄTÖN TUOMIOISTUIMELLE

Ihmiset saavat tietonsa oikeuskäytännöstä paljolti alioikeuksissa käsiteltyjen juttujen uutisoinnista. Teuri Brunilan kokemuksen mukaan tieto välittyy valtamediassa vastuu- ja tunteutuneesti.

– Peräänkuuluttaisin luottamusdialogia median ja tuomioistuimen välillä. Kun Suomessa ei edelleenkään ole tapana tulla kuuntelemaan käräjille vain yleisönä, media on meidän yleisöme ja media on myöskin se,

joka antaa ja jonka tulee antaa palautetta tuomioista ja tuomioistuinten toiminnasta – kansanpalautetta. Tällä tarkoitan sitä, että tuomitsemistoiminnassa median rooli on tänä päivänä hyvin keskeinen ja välttämätön, Brunila korostaa.

– Minä kannatan sitä, ettei tuomioistuimella ole muuta tiedotetta kuin tuomio perusteluineen. Olen kuitenkin sitä mieltä, että tuomari voisi useammin suostua esimerkiksi televisiohaastatteluun, jos kohta mitään uusia perusteluja ei saa antaa.

Itse hän on mukana television Laki & Oikeus-ohjelmassa asiantuntijana ja pyrkii tuomaan siihen omien sanojensa mukaan tuomaripersoonallisuuden. Ohjelmalla hän arvioi olevan kriminaalipoliittista merkitystä siten, että sillä on ainakin yritystä tehdä esimerkiksi eri rangaistusmuodot ja erilaiset kriminaalipolitiikan toimijat kansalaisille tutummiksi ja ymmärrettävimmiksi. Brunila ei itse paljon osallistu aiheiden valintaan, vaan se on toimituksen vastuulla – hänestä tällä taataan myös ohjelman monipuolisuus. ■

Viime vuosina on puhuttu paljon uusista rikosoikeudellisista seuraamuksista. Samaan aikaan on vankiluku kääntynyt kasvuun.

Vankiluvun suunnanmuutos

”The land of decreasing prison population” – Suomi tuli viime vuosikymmeninä tunnetuksi harvinaisena maana, jossa vankiluku pieneni. Ylijohtaja K. J. Lång totesi 1970-luvun lopulla, että ”Suomi olisi turvallinen maa puolet pienemmällä vankimäärällä”. Kesti kaksi vuosikymmentä ja vankiluku puolittui. Kehitys perustui harkittuun kriminaalipolitiikkaan. Vankien määrä on kuitenkin alkanut lisääntyä. Vuonna 1999 oli keskimäärin 2 743 vankia. Vuoden 2001 keskivankiluku tulee olemaan noin 15 % prosenttia suurempi kuin vuonna 1999. Marraskuun puolivälissä vankeja oli 3247.

Vankiluku muodostuu vankiloihin tulevien vankien määrästä ja rangaistusten pituuksista. Vankiluku vähentyi tasaisesti 1970-luvun puolivälin jälkeen. Vankeusrangaistuksia vähennettiin erityisesti liikennejuopumus- sekä varkausrikoksissa.

Liikennejuopumuksessa ehdottomien vankeusrangaistusten käyttö väheni lainmuutosten vuoksi vuosina 1976 ja 1977 hieman yli 10 prosenttiin, kun vastaava osuus vuosikymmenen alussa oli ollut 70 prosenttia. Varkausrikoksissa vuoden 1972 lakimuutoksen jälkeen ehdottomien vankeusrangaistusten osuus puolittui 60 prosentista kahdessa vuosikymmenessä.

Vankien määrään on 1990-luvun alkupuolelta lähtien vaikuttanut ennen muuta yhdyskuntapalvelu. Yhdyskuntapalvelu otettiin käyttöön koko maassa 1996 ja se pienensi vankilukua noin 400–500 vangilla. Toisaalta vankeustuo-

mioiden käyttö on hieman lisääntynyt. Samalla lyhyttä vankeutta suorittavien vankien määrä on parin viime vuoden aikana kasvanut.

Rikosoikeudellisen seuramusjärjestelmän ulkopuolella vankilukuun ovat vaikuttaneet muutokset syyntakeisuuden arvioinnissa. Täydessä ymmärryksessä olevien osuus mielentilatutkimuksissa on kasvanut neljäsosasta yli puoleen. Ymmärrystä vailla olevien osuus on vähentynyt jonkin verran. Heidäthän jätetään tuomitsematta. Täyttä ymmärrystä vailla olevien ”vartihullujen” määrä on lähes puolittunut. Heiltä rangaistuksesta vähennetään yksi neljäsosa, eikä heitä voida tuomita elinkautiseen.

Arvioinneissa tapahtuneet muutokset kumuloituvat vankiluvussa, koska mielentilatutkimukset tehdään useimmiten rikollisille, joiden teko on törkeä ja siitä seuraava rangaistus pitkä. Viime vuosina on käytäntö mielentilalausun-

noissa pysynyt ennallaan. Vuonna 2000 mielentilaratkaisuja tehtiin 169. Vastaava luku oli 1980-luvulla suurimmillaan yli 300.

Yhdyskuntapalveluksessa päivittäin olevien lukumäärä on viime vuosina ollut jonkin verran yli tuhat. Voidaan kuitenkin epäillä, että vastoin lain alkuperäistä tarkoitusta yhdyskuntapalveluun määrätään myös henkilöitä, jotka aikaisemmin olisi tuomittu ehdolliseen rangaistukseen.

Tämä käsitys saa tukea viimeisimmistä oikeustilastoista, joiden mukaan yhdyskuntatuomioiden vähentyessä ehdollisten rangaistusten käyttö on jälleen lisääntynyt. Vuoden 2000 oikeustilastossa vankeustuomiot lisääntyivät jo kolmatta vuotta. Niiden määrä oli vuonna 2000 kaikkiaan 8 147 ja lisäystä vuoteen 1998 verrattuna noin 1 500. Kuitenkin yhdyskuntapalveluun tuomitettujen määrä väheni samana aikana noin viidellä sadalla.

ILMAPIIRISTÄ ENTISTÄ ANKARAMPI

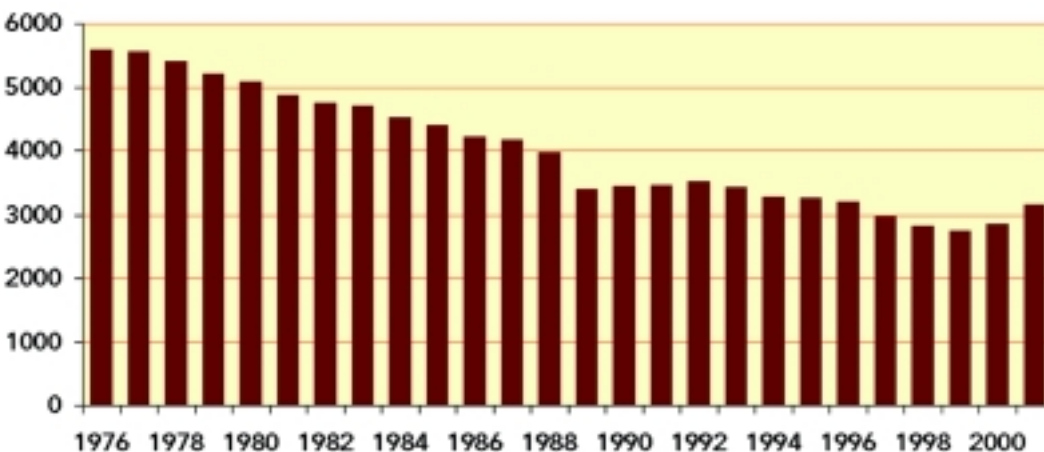
Yhdyskuntapalveluun soveltu- vuuden muutos vuonna 1999 oli ensimmäisiä viitteitä kriminaalipolitiikan kovenevasta linjasta. Sen mukaan aikaisempi yhdyskuntapalvelu katsotaan yhdeksi esteeksi määrätä tuomittava yhdyskuntapalveluun. Uudistus tosin myös lisäsi yhdyskuntapalvelun tuomitsemista niille, joita ei ollut aikaisemmin määrätty tähän seuraamukseen.

Vuotta aikaisemmin raiskausrikokset oli porrastettu törkeydeltään kolmeen luokkaan, ja uudistuksen katsottiin ankaroitavan oikeuskäytäntöä. Törkeän pahoinpitelyn rangaistuksen alarajaa on korotettu puolesta vuodesta vuoteen, ja siksi siihen syyllistyneitä ei voida enää tuomita yhdyskuntapalveluun.

Vuonna 2001 voimaan tullut huumausaineen käyttörikkos antaa poliisille mahdollisuuden kirjoittaa käyttäjille rangaistusmääräyksiä. Ajo- neuvon käyttövarkaus tullee lähiaikoina voimaan. ”Vartihullun” vähennys eli vähentyneesti syyntakeisen tuomitsemista aina normaalia lyhyempään rangaistukseen esitettiin poistettavaksi laista, mutta asian käsittely siirrettiin vankeusrangaistuskomitean mietinnön käsittelyn yhteyteen.

Vankeusrangaistuskomitean mietinnössä on useita muutosehdotuksia, jotka osaltaan lisäävät vankilukua. Elinkautisten vankeusrangaistusten tosiasiallinen kesto voi pi-

Keskivankiluvut 1976–2001 (kaikki vangit)

Vankiluku heijastelee yhteiskunnan tilaa, tasa-arvon toteutumista, tuloerojen suuruutta, poliittisia ristiriitoja ja monia muita yhteiskunnallisia ilmiöitä. Rikollisuus selittää sen tasoa vain vähän.

dentyä ja käyttöala laajeta täyttää ymmärrystä vailla oleviin. Mietinnössä ehdotetaan myös rikoksensa alle 21-vuotiaana tehneiden päästämistä ehdonalaiseen vapauteen vasta, kun rangaistuksesta on puolet suoritettu. Nykyään nuoret, jotka vankilaoikeus on määrännyt nuorisovankilaan, pääsevät ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan tuomiostaan kolmasosan. Nuorisovankilaan voidaan määrätä vanki, joka on tuomittu vähintään 6 kuukauden tai enintään 4 vuoden vankeusrangaistukseen.

Päiväsakon määrää korotettiin vuonna 1999. Alarajaksi tuli 40 markkaa aikaisemman 20 markan sijaan. Sakkovankien määrä voi lisääntyä, kun sakot ovat entistä suurempia. Sakon muuntorangaistusta suorittavilla ei ole yleensä ansiotuloja, ja tälle väestönosalle on myös yhdentekevä, määräytyvätkö sakot bruttovai nettotulojen perusteella. Tässäkin tapauksessa rangaistuksesta tehtiin entistä ankarampi. Vielä 1990-luvun alussa, jolloin sakkovankien määrä kohosi laman vuoksi pahimmillaan kolminkertaiseksi, keskusteltiin vakavasti siitä, oliko sakon muuntorangaistuksen käyttö yleensäkin oikeutettua, jos sakkoon tuomittu on varaton.

Yksi harvoista nykyistä ehkä lievempään rangaistuskäytäntöön tarkoitettu seuraamus on sopimushoitoa koskeva hanke.

Monet toteutetut ja vireillä olevat lakimuutokset lähtevät

käsityksestä, että rikosoikeudellisilla seuraamuksilla voidaan vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen. Kuitenkin pahoinpitelijä toimii yleensä spontaanisti, aikaisemmin oppimansa käyttäytymisen pohjalta. Lisäksi on harvinaista, että pahoinpitelijällä on rikosrekisterissä vain tämä rikos. Tavallisesti hän on syylistynyt moneen pahoinpitelyyn, joista vain osa on mennyt oikeuteen saakka ja tautalla on paljon muitakin niin poliisin tietoon tulleita kuin piiloon jääneitä rikoksia.

Rikoksen rangaistusasteikkoa muuttamalla tuskin parannetaan rangaistuksen vaikuttavuutta, ainakaan silloin kun tekijänä on elintaparikollinen. Jengissä, juovuksissa tai pilvessä tehdyissä automuroissa ja -anastuksissa tuskin mietitään, onko teko luvaton haltuunotto vai käyttövarkaus. Voidaan myös kysyä, saadaanko nopeasti täytäntöön pantavilla uusilla rikosoikeudellisilla seuraamuksilla parempia tuloksia kuin nykykäytännön keinoilla: pidättämällä, vangitsemisella ja tutkintavankeudella.

MUUTOKSET VANKIEN RIKOSTAUSTASSA

Rikoslainsäädännön viime vuosien muutokset eivät ole merkittävästi vaikuttaneet vankiluvun kasvuun. Ehdottomien vankeusrangaistusten käytön lisääntyminen seuraamusvalinnoissa ei 1990-luvulla suurentanut vankilukua. Päinvastoin, vankeustuomioiden muunnot yhdyskuntapal-

veluksi vähensivät vankilaan johtaneita tuomioita 1990-luvun lopulle saakka.

Nyt on tilanne muuttunut. Vuosina 1999-2000 yhdyskuntapalveluun määrättiin hieman entistä harvemmat ja vankeustuomiot lisääntyivät noin 15 prosenttia. Vankiloihin on tullut edellisvuosia huomattavasti runsaammin lyhyttä tuomiota suorittavia vankeja. Tämä johtuu paitsi yhdyskuntapalvelun vähenemisestä myös varkauksiin ja rattijuopouteen syylistyneiden tuomitsemisesta entistä useammin ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Ehdottomien tuomioiden käyttö lisääntyi kaikissa rikoksissa vuosina 1993-1999 noin viisi prosenttiyksikköä. Vuonna 1999 ehdottomia vankeustuomioita oli kaikista oikeudessa annetuista tuomioista noin 19 %. Vuonna 2000 tämä luku aleni yhden prosenttiyksikön.

KRIMINAALIPOLITIikka JA YHTEISKUNTA

Vankiluku on yhteiskunta- ja kriminaalipoliittisten päättäjien säädeltävissä. Viime vuosina on puhuttu paljon uusista rikosoikeudellisista seuraamuksista. Samaan aikaan on vankiluku kääntynyt kasvuun. Vankiluku heijastelee yhteiskunnan tilaa, tasa-arvon toteutumista, tuloerojen suuruutta, poliittisia ristiriitoja ja monia muita yhteiskunnallisia ilmiöitä. Rikollisuus selittää hyvin vähän vankiluvun tasoa ja vaihteluita eri maissa.

Maaailman maista eniten vankeja on Yhdysvalloissa ja Venäjällä. Näiden yhteiskunnan rakenne poikkeaa selvästi toisistaan, mutta molemmissa maissa on syviä yhteiskunnallisia epäkohtia. Suomessa on ollut paljon vankeja yhteiskunnallisina kriisiaikoina kuten sisällissodan jälkeen, 30-luvun vaihteessa ja sota-aikoina. Suomessa syntyi 1990-luvun laman seurauksena uudenlainen entistä itsekkäämpi valtio, jossa taloudelliset arvot ovat yhä enemmän syrjäyttämässä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä humaaneja arvoja.

Kärjistäen voitaisiin arvioida, että tulevaisuudessa väestön rikkain kymmenes ansaitsee 90 % tuloista ja rikollisin kymmenes tekee 90 % poliisin kirjaamista rikoksista. Mieleeni tulee tunnettu kriminologi Stanley Cohen, joka mietti, miksi joen alavirralla ongitaan hukkuja ja hukkuneita ihmisiä. Hän päätti kävellä ylvirtaan ja ottaa selvää, minkä vuoksi nuo onnettomat ihmiset olivat joutuneet vuolaan virran armoille.

Erikoistutkija Timo Aho työskentelee OM:n kriminaalipoliittisella osastolla.

Kansainvälisessä What works -seminaarissa tutkijat painottivat Uusintarikollisuuteen voidaan vaikuttaa

Keinoja uusintarikollisuuden vähentämiseksi pohdittiin kansainvälisessä seminaarissa Vantaalla lokakuussa. Ulkomaisten asiantuntijoiden lisäksi seminaariin osallistui noin 270 suomalaista vankeinhoidon ja kriminaalihuollon työntekijää, lainsäädännön asiantuntijaa ja eri alojen tutkijaa.

James Bonta kertoi seminaarissa uusintarikollisuuden riskinarviointimenetelmistä.

Kanadan vankeinhoitolaitoksen tutkimusjohtaja Larry Motiuk kertoi seminaarissa rikollista käyttäytymistä selittävistä teorioista ja käytännön riskinhallinnasta. Sosiaalisen oppimisen teoriasta on tullut viitekehys Kanadassa.

– Uusintarikollisuus on enustettavaa ja siihen voidaan vaikuttaa oikeanlaisella ohjelmalla. Avaimet ovat huolellinen arviointi ja puuttuminen tarpeen mukaan. Kuntoutuksessa täytyy ottaa huomioon rikoksenteikijän riskitaso ja tarpeet. Muutoin hoito voi olla tuloksetonta tai jopa lisätä uusintarikollisuutta. Jos alhaisen riskin vangit saavat lii-

an tehokasta hoitoa, heidän riskinsä rikoksen uusimiseen kasvaa. Samoin käy tietenkin, jos korkean uusintariskin vankeja ei hoideta tarpeeksi tai lainkaan, Motiuk korostaa.

Ohjelmat eivät Motiukin mukaan ole yksioikoinen tie parantaa rikollisuutta, vaan ennemminkin valvonta- ja ehkäisykeino. – Ohjelmat eivät ole hoitoa, vaan osa laajempaa riskin hallintastrategiaa uusintarikollisuuden vähentämisessä. Ohjelmien avulla henkilökunnan ja rikoksenteikijän välille voi syntyä positiivinen suhde. Kognitiivis-behavioraaliset ohjelmat, joissa opitaan mm. sosiaalisia taitoja, näyttävät tutkimusten mu-

kaan parhaiten vähentävän uusintarikollisuutta.

Motiukin mukaan ohjelmien tuloksia pitäisi arvioida kolmesta näkökulmasta. Yleisen turvallisuuden kannalta tuloksia mitataan karkaamisen ja uusien rikosten määrällä. Toisaalta tuloksia voidaan arvioida vankilan henkilöstön turvallisuuden kannalta: miten ohjelmat vaikuttavat henkilöstöön kohdistuvaan väkivaltaan ja järjestyshäiriöihin. Kolmas näkökulma on rikoksenteikijän turvallisuus vankilassa: uhkailun, pahoinpitelyjen, henkirikosten sekä itsemurhien ja itsensä vahingoittamisen määrä.

– Tärkeintä on kaikkien

osapuolten turvallisuus eivätkä pelkät uusintarikollisuusluvut. Kyse on aina ihmisistä, Motiuk painottaa.

RISKINARVIONTIA KÄYTETTÄVÄ OIKEIN

Kanadan kriminaalipoliittisen tutkimusyksikön johtaja James Bonta kertoi rikollisen käyttäytymisen todennäköisyyttä enustavista menetelmistä ja siitä miten tutkimustietoa on siirretty käytäntöön.

Bonta toteaa tutkimusten selvästi osoittavan, että hoito-ohjelmat vähentävät uusintarikollisuutta todennäköisemmin kuin rikosoikeudelliset seuraamukset.

– Tehokkaan rangaistuksen

Tärkeintä on kaikkien osapuolten turvallisuus eivätkä pelkät uusintarikollisuusluvut. Kyse on aina ihmisistä, Larry Motiuk korostaa.

pitäisi olla välitön ja sopivan pehmeä tai kova ja rangaistuksia pitäisi vaihdella. Rangaistus estää rikollista käyttäytymistä muttei opeta uusia käyttäytymismalleja. Lisäksi rangaistus vaikuttaa lähinnä vain sellaisiin ihmisiin, jotka eivät ole impulsiivisia, ovat melko älykkäitä ja joilla on lyhyt rangaistushistoria. Bonta perustelee rangaistusten suhteellisen vähäistä merkitystä rikosten uusimiseen.

Bonta jakaa riskinarviointimenetelmät kahteen ryhmään. Ensinnäkin käytetään kliinisiä arviointimenetelmiä. Rikoksenteikijää haastatellaan ja tutustutaan tämän taustoihin. Tällainen arviointi on aina subjektiivinen. Toinen menetelmä perustuu tutkimustietoon rikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä ja strukturaaliseen tiedonkeruuseen.

Riskin ja tarpeen arvioinnissa ongelmana on, että tekijät eivät suoranaisesti kerro mitä pitäisi hoitaa ja monia asioita ei pysty muuttamaan, esimerkiksi ikää ja rikollista menneisyyttä. Sellaisia joihin voidaan vaikuttaa ja jotka muuttavat uusintarikollisuutta ovat esimerkiksi päihdeidenkäyttö, työttömyys, perhetilanne, rikolliset yhteydet, henkinen tila ja asenne.

Bonta korostaa, että riskinarviointimenetelmiä pitäisi aina käyttää positiivisessa mielessä eikä oikeuttamaan kovempia otteita rikoksenteikijää kohtaan, esimerkiksi pitämään tätä kauemmin vankilassa.

ISOSSA-BRITANNIASSA HYVIÄ KOKEMUKSIA

Psykologi ja kliinisen oikeuspsykologian opettaja James McGuire Liverpoolin yliopistosta kävi läpi kymmeniä kansainvälisiä rangaistus- ja kuntoutusmenetelmiin liittyviä tutkimuksia ja niiden arviointitutkimuksia. Hänen mukaansa tutkimukset osoittavat rangaistusmenetelmien epäonnistumiseen uusintarikollisuuden estämisessä, mutta myös sen että kuntouttavat ohjelmat voivat toimia rangaistusjärjestelmän sisällä.

– Keskimääräinen vaikuttavuus ei ole kovin suuri, muttei voida sanoa, ettei mikään toimisi – mutta riittääkö tämä tulos poliitikoille, McGuire pohtii. Isossa-Britanniassa kuitenkin on saatu politiikan ja käytännön muutos aikaan. Kriminaalihoito ja vankeinhoito tekevät yhteistyötä, monia onnistuneita ohjelmia on kehitetty ja on panostettu ohjelmien arviointiin. Painopiste on nuoriin kohdistuvissa ohjelmissa.

Tulevaisuuden haasteita tutkimuksessa McGuiren mukaan ovat sukupuolen ja etnisen ryhmän merkitys, suhde eri tyyppisten ohjelmien ja rikostyyppien välillä, milloin on paras aika aloittaa ohjelma sekä kuinka kytkeä ne yhteiskunnan muihin palveluihin.

Oxfordin yliopiston kriminologisen tutkimuskeskuksen kriminaalihoitoa koskevan yksikön johtaja Colin Roberts kertoi tehokkaan kuntoutustoiminnan järjestämisestä vankeinhoitoon ja kriminaali-

huollon näkökulmista. Roberts summasi tehokkaan ohjelman ominaisuuksia. Niitä ovat hänestä mm. tavoitteellisuus, kognitiivis-behavioraalinen teoriapohja, huolellinen suunnittelu, ammattitaitoinen ja sitoutunut henkilökunta ja systemaattinen arviointi. Robertsin mielestä pitäisi siirtää huomiota siitä, toimiko ohjelma siihen, miksi se toimii.

OHJELMAT KÄYNNISTYNEET SUOMESSAKIN

Useimmat kommenttipuheenvuorojen pitäjät toivat esille tieteellisen tutkimuksen tarpeen Suomessa. Niin teki myös oikeusministeri Johannes Koskinen seminaarin avajaissaunoissaan.

– Tutkimuksen merkitystä on syytä korostaa myös kriittisyyden ja realismin näkökulmasta. Vaikka ”nothing works” -ajattelu on jäänyt taakse, ei sen tilalle ole syytä luoda epärealistista hoitoptimismia. Vankilaa ei ole syytä pitää luonteeltaan hoitolaitoksena, vaan hoito on yhteiskunnassa ensisijaisesti turvettava seuraamusjärjestelmän, erityisesti vankilan ulkopuolella. Tietenkin sitten kun vankilaan on jouduttu, siellä on tehtävä kaikki voitava, jotta käynti jäisi viimeiseksi.

Koskinen piti haasteena myös henkilökunnan osaamista ja sanoi vankeinhoitoalan ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen merkitsevän sitä, että lisääntyneet tieto- ja taitovaatimukset on noteerattu. Lisäksi hän korosti johtamis-

ja toimintakulttuurin merkitystä.

Suomalaisessa vankeinhoitossa ja kriminaalihoitossa pyritään nykyään syrjäytymiskierteen katkaisemiseen ja uusintarikollisuuden vähentämiseen. Tekijöitä ja muutostarpeita, joihin voidaan rangaistuksen aikana vaikuttaa, karotetaan mm. vangeille tehtävällä yksilöllisellä riski- ja tarvearviolla. Käytössä on myös useita ohjelmia, joilla pyritään lisäämään rikoksiin syyllistyneiden ongelmanratkaisutaitoja ja elämäntaitoja.

Rikosseuraamusviraston pääjohtaja Markku Salminen mainitsee hyvänä esimerkkinä vankiloissa kolme vuotta toteutetun päihdeohjelman. Terveystieteiden tietojen mukaan päihdeiden käyttö laitoksissa on ohjelman aikana selvästi vähentynyt. Päihdestrategia on Salmisen mukaan avannut mahdollisuuksia integroida vankiloihin myös muunlaisia ohjelmia. ■

Seminaarin esitelmät ja kommenttipuheenvuorot löytyvät Internetissä www.vhkk.fi/seminaari.htm.

Aineisto toimitetaan ensi vuoden alussa suomenkieliseksi julkaisuksi.

Yhdyskuntapalveluun tuomittujen uusintarikollisuus

Vankeusrangaistukselle haetaan kaiken aikaa vaihtoehtoja. Yhdyskuntapalveluun kohdistuvat myönteiset odotukset perustuvat mm. olettamukseen, että sillä voidaan kuntouttaa ja näin vähentää uusintarikollisuutta. Vaikutusta selvitettiin tutkimuksessa, jossa verrattiin vuosina 1991–1992 yhdyskuntapalveluun tuomittujen ja vuonna 1992 enintään kahdeksaksi kuukaudeksi ehdottomaan vankeuteen tuomittujen syyllistymistä uusiin rikoksiin.

Yhdyskuntapalvelua koekeltiin kyseisinä vuosina alueellisesti, joten tutkimuksen vertailuryhmä voitiin muodostaa kokeilualueen ulkopuolella vankeuteen tuomituista vertailukelpoisista henkilöistä.

Vertailuryhmässä tuomittujen sukupuoli- (96 prosenttia miehiä), ikä- (keski-ikä 34 vuotta), päärikos- (78 prosentilla liikennejuopumus), vankilakertaisuus- (17 prosenttia ollut aikaisemmin kerran ja 23 prosenttia useamman kerran vankilassa) ja rangaistuksen pituusjakamat ovat samanlaiset kuin yhdyskuntapalveluun tuomituilla. Kummassakin ryhmässä oli 342 henkilöä.

Ryhmiin yhdenmukaistamisessa käytettyjen kriteerien lisäksi voi olla muita uusimiseen vaikuttavia tekijöitä, joiden suhteen ryhmät poikkeavat

toisistaan. Vankilakertaisuus osoittautuikin riittämättömäksi rikoshistorian määrittäjäksi. Vankilakertaisuus jakautui samalla tavalla molemmissa ryhmissä, mutta ryhmät poikkeavat tilastollisesti lähes merkitsevästi rangaistusta edeltäneen kolmen vuoden aikana saatujen ehdottomien vankeustuomioiden osalta. Vertailuryhmässä kolmen edellisen vuoden aikana saatuja tuomiota oli enemmän.

Vankeuteen tuomittuja koskevat asiakirjoista kerätyt tiedot eivät myöskään ole täysin vertailukelpoisia yhdyskuntapalvelua koskevien soveltuvuusselvitysten kanssa, sillä soveltuvuusselvityksessä tuomittu tavataan henkilökohtaisesti, ja tapaaminen saattaa vaikuttaa hyvinkin paljon yhdyskuntapalveluratkaisuun.

Uusiin rikoksiin syyllisty-

mistä tarkasteltiin kolmen eri tavoin lasketun seuranta-ajan puitteissa. Ensimmäinen seuranta-aika laskettiin tuomion antamisesta. Toinen laskettiin myös tuomion antamisesta, mutta siitä vähennettiin aika, jonka henkilö oli viettänyt vankilassa. Kolmas seuranta-aika aloitettiin puolestaan siitä, kun yhdyskuntapalvelu oli kokonaan suoritettu tai henkilö oli vapautunut vankilasta. Uusilla rikoksilla tarkoitetaan rikoksia, joista on seurannut ehdollinen tai ehdoton vankeustuomio tai yhdyskuntapalvelutuomio. Seuranta-aika oli viisi vuotta.

TUOMION ANTAMISEN JÄLKEEN EROT VÄHÄISIÄ

Yhdyskuntapalveluun tuomitut syyllistyivät tuomion jälkeen uusiin rikoksiin jonkin verran harvemmin kuin vankeuteen tuomitut. Yhdyskun-

tapalveluun tuomituista uusiin rikoksiin syyllistyi viiden vuoden kuluessa 60 prosenttia ja vankeuteen tuomituista 66 prosenttia. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä.

Uusiin rikoksiin syyllistyneiden kokonaismäärä pysyi lähes samana vankilassaoloajan vähentämisestä huolimatta. Yhdyskuntapalveluun tuomituista uusiin rikoksiin syyllistyi 61 prosenttia ja vankeuteen tuomituista 67 prosenttia.

Vankeuteen tuomitut syyllistyivät uusiin rikoksiin jonkin verran nopeammin kuin yhdyskuntapalveluun tuomitut. Nuoret uusivat vanhempia useammin ja nopeammin, mutta eri ikäryhmissä uusimisessa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa yhdyskuntapalveluun tai vankeuteen tuomittujen ryhmien välillä.

Yhdyskuntapalvelun jälkeen uusintarikollisuus oli jonkin verran vähäisempää kuin vankeusrangaistuksen jälkeen.

Niin ikään uusiminen eri päärikoksesta tuomituilla ei juurikaan vaihdellut vertailtavissa ryhmissä.

Noin puolella molemmissa ryhmissä oli alkoholi-ongelmia. Alkoholi-ongelmaisten osalta uusimisessa ei ollut eroja ryhmien välillä, mutta ei-ongelmaisten uusiminen oli vähäisempää yhdyskuntapalveluun tuomituilla. Huumeiden käytön tiedetään lisäävän riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin. Vankilaryhmässä oli enemmän huumeiden käyttäjiä kuin yhdyskuntapalveluun tuomituissa. Yhtä lukuun ottamatta huumeiden käyttäjillä oli myös alkoholi-ongelmia. Kun aineistosta poistettiin huumeiden käyttäjät yhdyskuntapalveluun ja vankeuteen tuomittujen välinen ero rikosten uusimisessa pieneni.

TUOMION SUORITTAMISEN JÄLKEEN EROJA

Tuomion loppuun suorittamisen jälkeen, siis sen jälkeen kun valittu seuraamus voi vaikuttaa koko painollaan uusintarikollisuuteen, yhdyskuntapalveluun tuomitut sen sijaan syyllistyivät uusiin rikoksiin lähes merkitsevästi harvemmin kuin vankeuteen tuomitut. Yhdyskuntapalveluun tuomituista syyllistyi uusiin rikoksiin viiden vuoden kuluessa 62 prosenttia ja vankeuteen tuomituista 72 prosenttia.

Osaltaan tulokseen vaikutti se, että tarkastelussa ei ollut mukana yhdyskuntapalvelun keskeyttäneitä. Nämä olivat keskimääräisesti nuorempia

kuin muut yhdyskuntapalveluun tuomitut ja syyllistyivät uusiin rikoksiin jonkin verran muita useammin. Palvelun keskeyttäneistä uusiin rikoksiin syyllistyi 67 prosenttia sen oletetun ajan jälkeen, jolloin he olisivat saaneet tuomionsa suoritetuksi ilman keskeytystä.

Yhdyskuntapalveluun tuomitut syyllistyivät kuitenkin uusiin rikoksiin tilastollisesti lähes merkitsevästi harvemmin kuin vankeuteen tuomitut, vaikka palvelun keskeyttäneet otettiin mukaan tarkasteluun. Uusiin rikoksiin syyllistyi tällöin 63 prosenttia yhdyskuntapalveluun tuomituista. Vankeuteen tuomitut uusia yhdyskuntapalveluun tuomittuja lähes merkitsevästi useammin myös silloin, kun huumeiden käyttäjät jätettiin tarkastelun ulkopuolelle.

Vertailuryhmän jäsenillä oli enemmän aikaisempia ehdottomia vankeustuomioita kuin yhdyskuntapalveluun tuomituilla. Kun aikaisemat ehdottomat vankeustuomiot vakioitiin, ei yhdyskuntapalveluun ja vankeuteen tuomittujen uusimisen välillä tuomion loppuun suorittamisen jälkeen esiintynyt ero ollut enää tilastollisesti merkitsevä.

Niistä yhdyskuntapalveluun tuomituista, joilla ei ollut aikaisempia ehdottomia vankeusrangaistuksia, uusiin rikoksiin syyllistyi 56 prosenttia ja vankeuteen tuomituista 65 prosenttia. Niistä, joilla oli vähintään yksi aikaisempi ehdoton vankeustuo-

mio vastaavat luvut olivat 74 ja 79 prosenttia.

Vankilakokemuksen haitallisuuteen yhdyskuntapalveluun verrattuna tuntuisi kuitenkin viittaavan, että ne, jotka eivät olleet aikaisemmin vankilassa, selviytyivät yhdyskuntapalvelun jälkeen ilman uusia rikoksia tilastollisesti lähes merkitsevästi useammin kuin vankilatuomion suorittamisen jälkeen.

Ero oli lähes merkitsevä myös aikaisempien ehdottomien vankeustuomioiden vakioimisen jälkeen niiden osalta, joilla ei ollut aikaisempia vankilakokemuksia eikä aikaisempia ehdottomia vankeustuomioita. Näistä uusiin rikoksiin syyllistyneiden osuus oli yhdyskuntapalveluun tuomituista 53 prosenttia ja vankeuteen tuomituista 68 prosenttia.

Ryhmien välinen ero oli lähes merkitsevä, vaikka huumeiden käyttäjiä ei otettu tarkastelussa huomioon mutta yhdyskuntapalvelun keskeyttäneet otettiin. Vähintään keran aikaisemmin vankilassa olleet yhdyskuntapalvelun ja vankeuden suorittajat eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkittävällä tavalla.

MUIHINKIN TEKIJÖIHIN HUOMIOTA VERTAILUSSA

Yhdyskuntapalvelun jälkeen uusintarikollisuus oli jonkin verran vähäisempää kuin vankeusrangaistuksen jälkeen. Selvityksessä esiin tulleet erot olivat kaikilta osin samansuuntaisia, mikä vahvistaa yksittäisten erojen merkitys-

tä. Ryhmien taustoissa mahdollisesti olevat uusimiseen vaikuttavat erot eivät missään tapauksessa ole niin suuria, että yhdyskuntapalveluun tuomittujen uusintarikollisuus olisi yleisempää kuin vankeusrangaistukseen tuomittujen.

Yhdyskuntapalvelu vaurioittaa tuomitun elämää vähemmän kuin vankeusrangaistus ja se on myös vankeutta taloudellisempi seuraamus. Yhdyskuntapalvelu lisää rangaistun kontakteja lähiyhteisön jäseniin ja auttaa puolestaan näitä asennoitumaan realistisemmin rikollisuuteen.

Myös näihin tekijöihin on syytä kiinnittää huomiota kun arvioidaan yhdyskuntapalvelun tarkoituksenmukaisuutta vankeusrangaistuksen vaihtoehtona. ■

Erikoistutkija Marja-Liisa Muilu-vuori työskentelee Rikosseuraamusvirastossa. Kirjoitus perustuu hänen oikeusministeriön vankeinhoitosastolle tekemänsä selvitykseen.

Yhdysvaltain kriminaalipolitiikka terrorihyökkäysten jälkeen

Syyskuun terrori-iskut eivät olleet ensimmäinen hyökkäys USA:n maaperällä. Itse asiassa World Trade Center oli hyökkäyksen kohteena viimeksi muutama vuosi sitten. Mutta pelkästään henkilövahinkojen mittasuhteet, hyökkäysten huolellinen suunnittelu ja vielä sen jälkeen jatkuva bioterrorismin uhka ovat pakottaneet Yhdysvallat ottamaan uuden asenteen terrorismiin.

Ilmeisin reaktio syyskuun 11. päivän 2001 terrorihyökkäyksiin on sotilaallinen operaatio Afganistanissa. Huomion kiinnittäminen sotilaalliseen toimintaan sivuuttaa kuitenkin samaan aikaan tapahtuvan kehityksen Yhdysvaltain sisällä. Kuten mikä tahansa oikeusvaltio myös Yhdysvallat turvautuu lainsäädäntöön pyrkiessään ehkäisemään kansainvälistä terrorismia.

Pian sen jälkeen kun ensijärkytys oli ohi, osavaltioiden ja liittovaltion lainsäätäjät esittivät uusia toimenpiteitä sekä hyökkäyksiin syyllystysneiden saamiseksi tuomittaviksi että uusien terrori-iskujen ehkäisemiseksi. Vaikka vain harvat ehdotuksista ovat tähän mennessä (30.10.2001, suom. huom.) hyväksytyt laeina, ne ilmentävät selkeää muutosta liittovaltion kriminaalipoliittisessa ilmapiirissä.

Lainsäädännön muutostarve ei ole itsestään selvää. Yh-

dysvaltain osavaltioiden ja liittovaltion kuten useimpien muidenkin valtioiden rikoslainsäädännössä on jo nykyisellään lukuisia säännöksiä, joita sovelletaan terroristisiin rikoksiin. Ilma-aluksen kaappaus on törkeä rikos. Viattomien siviilien ennalta suunniteltu murhaaminen on sekä kaikkien suvereenien valtioiden omien lakien että kansainvälisen oikeuden mukaan ankarasti tuomittava rikos. Biologisten aseiden käyttäminen kuoleman tai sairauden aiheuttamiseksi on niin ikään törkeä rikos. Jo nykyinen yhdysvaltalainen oikeusjärjestys edellyttäisi ankaria rangaistuksia paitsi terroristeille, myös niille, jotka tahallaan avustivat hyökkäysten toteuttamisessa.

Tästä huolimatta uudelle rikoslainsäädännölle on poliittista painetta. Paineet johtuvat kahdesta syystä, joista toinen on tunneperäinen ja toinen looginen. Ensinnäkin tunneperäisesti ihmiset edel-

lyttävät, että uhalle on tehtävä jotakin, etenkin kun otetaan huomioon kasvava näyttö edelleen jatkuvasta bioterroristisesta kampanjasta. Uudet lait helpottavat yleisön pelon hallinnassa, vaikka oikeudellisesti ne eivät toisi mitään uutta syyttäjän työkalupakkiin.

Toiseksi jotkut uudistukset todella helpottavat terrorismin oikeudellista hallintaa. Viimeaikaiset hyökkäykset edustavat organisoitua rikollisuutta. Tämän luontoinen organisoitu rikollisuus edellyttää systemaattista oikeusjärjestelmän vastarintaa. Ei riitä, että rangaistaan jo tehdystä teosta, vaan on myös hyökättävä sitä verkostoa vastaan, joka kannustaa terroritoimintaan ja tekee sen mahdolliseksi. Suuri osa tämänhetkisistä lainsäädäntöaloitteista pyrkii vastustamaan terrorismia yhteiskuntaan pesiytyneenä rakenteellisena järjestelmänä, joka on enemmän kuin yksittäisten osiensa summa.

Tällä hetkellä sadat terrorismin vastaiset lainsäädäntöesitykset odottavat käsittelyään niin osavaltio- kuin myös liittovaltiotasolla. Tässä kirjoituksessa hankkeita ei voida analysoida yksitellen. Sen sijaan voi olla hyödyllistä arvioida joitakin terrorismin vastaisten ehdotusten yleisiä piirteitä, jotka saattavat merkitä laajemminkin yhdysvaltalaisen kriminaalipolitiikan muutosta.

Ensinnäkin ehdotukset keskittävät terrorismin vastaiset toimivaltuudet liittovaltion tasolle. Toiseksi niissä pyritään ratkaisemaan terrorismi sui generis -ongelmana: tiettyjen tekojen rangaistusasteikkoja korotetaan, tietyt rankaisemattomat terrorismin mahdollistavat teot kriminalisoidaan (vaikka sellaisenaan ne ovat varsin vaarattomia), ja liittovaltion keskushallinnolle annetaan uusia toimivaltuuksia puuttua verkostoihin, jotka mahdollistavat terrorismin. Kolmanneksi jossakin määrin

Pian sen jälkeen kun ensijärkytys oli ohi, osavaltioiden ja liittovaltion lainsäätäjät esittivät uusia toimenpiteitä sekä hyökkäyksiin syyllistyneiden saamiseksi tuomittaviksi että uusien terrori-iskujen ehkäisemiseksi.

ehdotukset siirtävät huomiota syytetyn oikeuksien turvaamisesta siihen, että julkisella vallalla on oltava mahdollisuudet halpaan ja nopeaan rikosasioiden käsittelyyn.

POLITIIKAN LIITTO-VALTIOILLISTUMINEN

Kirjoitukseni otsikko on josakin määrin harhaanjohtava. Ei ole ylipäätään olemassa "yhdysvaltalaisista kriminaalipolitiikkaa". Toisin kuin muissa liittovaltioissa, esimerkiksi Kanadassa, Yhdysvalloissa rikosoikeus on aina kuulunut osavaltioiden lainsäädännön alaan. Vaikka liittovaltiolla on kiistaton rikoslainsäädäntövalta mistä tahansa sellaisesta kysymyksestä, joka kuuluu

sen lainkäyttöpiiriin, käytännössä kongressi toimii aktiivisesti vain mikäli ongelma edellyttää liittovaltiossa yhdenmukaista lainsäädäntöä tai muutoin kansallista käsittelyä. Sitä paitsi, vaikka kongressi olisi ollut asiassa aktiivinen, osavaltiolainsäädäntö jää joka tapauksessa voimaan sen rinnalla. Osavaltion esitutkinta- ja syyttäviviranomaiset jatkavat rikosten tutkintaa ja niistä syyttämistä sekä osavaltion että liittovaltion lakien perusteella.

Niin laajamittainen terrorismi kuin Yhdysvalloissa on koettu syyskuun 11. päivänä ja sen jälkeen on epäilemättä liittovaltiotason kriminaalipoliittinen ongelma. On siis

luonnollista, että Yhdysvalloissa on pidetty liittovaltiota keskeisimpänä toimijana terrorismin vastustamisessa. Itse asiassa merkittävin tähänastinen lakialoite on ehdotus USA:n liittovaltion antiterrorismilain, joka asettaa liittovaltion päävastuuseen terrorismin vastustamisessa. Tätä kirjoitettaessa ehdotus on hyväksytty kongressissa ja odottaa ainoastaan presidentin allekirjoitusta.

Liittovaltiotason laissa on lukuisia säännöksiä, jotka siirtävät toimivaltuuksia osavaltioiden viranomaisilta liittovaltion viranomaisille sekä tulevien että jo tapahtuneiden terroritekojen osalta. Niinpä lailla luodaan lukuisia liittovaltioterrorismilain rikoksia, joista osaa käsitellään jäljempänä. Koska liittovaltion syyttäjän toimivalta rajoittuu liittovaltioterrorismilain rikoksiin, uudet säännökset korostavat selvästi terrorismin liittovaltiotasosta käsittelyä.

Laissa on lisäksi useita säännöksiä, jotka koskevat terroristitekoihin liittyvää tietojen vaihtoa. Laki edellyttää tietojen vaihtoa paitsi liittovaltion poliisiin ja osavaltioiden poliisiin välillä, myös mm. osavaltioiden ja liittovaltion maahanmuuttoviranomaisten välillä. Lisäksi laki sallii liittovaltion viranomaisten käyttää televalvontaa laajemmin kuin osavaltioiden lainsäädännön mukaan tulisi kyseeseen.

Samalla laki sallii liittovaltion laajuisten pidätysmääräysten käytön – mikä ylittää selvästi nykyisen lainsäädännön sallimat pakkokeinot. Liittovaltion oikeusministerille taataan oikeus antaa pidätysmääräys sellaisesta ulkomaalaisesta, jota vasta epäillään terrorismista. Pidätysaika on rajattu seitsemään päivään, jonka jälkeen pidätetty on

joko vapautettava, häntä on syytettävä tietystä rikoksesta, tai hänet on karkotettava.

RIKOSLAIN RÄÄTÄLÖINTI TERRORISMIIN

Toinen kriminaalipolitiikan muutos koskee rikoslakia. Sen olisi määrä soveltua jatkossa paremmin terroritekojen käsittelyyn. Terroriteot ovat jo nyt USA:ssa rikoksia, mutta siitä huolimatta sekä liittovaltio että useat osavaltiot korottavat rangaistusasteikkoja rikoksista, jotka on tehty terroristisista motiiveista.

Korotetut rangaistusasteikot todennäköisesti rauhoittavat enemmän yleisön tunteenomaisia tarpeita kuin tosiasiasa helpottavat terrorismin torjunnassa. Vaikka korotetuilla rangaistushilla mahdollisesti olisikin estovaikutusta joissakin rikoksissa, ne vaikuttavat tarpeettomilta sellaista terrorismia torjuttaessa, johon syyllystyvät ovat teoillaan osoittaneet halukkuutensa jopa oman henkensä uhraamiseen hyökkäyksen yhteydessä.

Mielenkiintoisempia ja todennäköisesti hyödyllisempiä ovat uudet lait, joilla torjutaan terrorismia tukevaa toimintaa. Esimerkiksi liittovaltion laki kriminalisoi terroristien suojelemisen ja rahoittamisen. Samalla se kriminalisoi sellaisten aineiden hallussapidon, joita voidaan käyttää biologisina tai kemiallisina aseina, ellei hallussapidon syy ole "rauhanomainen". Liittovaltion laki sisältää myös laajat rahanpesusäännökset, joiden tarkoituksena on halvaannuttaa monimutkainen terroristijärjestöjen rahoitus. Siinä määrin kuin laeilla ylipäätään voidaan raha- ja tavavarintoja hidastaa, niillä voi olla todellista terroritekoja vähentävää merkitystä. ➔

→ OIKEUKSIEN RAJOITUKSET

Kolmas – ja huolestuttavin – muutos kriminaalipolitiikassa on rikoksesta epäillyn ja syytetyyn oikeusturvan rajoittaminen. Rajoittamisen taustalla on todennäköisesti virheellinen mutta joka tapauksessa laajalle levinnyt käsitys, jonka mukaan syytetyyn rikosprosessuaaliset vähimmäisoikeudet vaikeuttavat liikaa syyttäjien työskentelyä ja viime kädessä johtavat siihen, että ”rikolliset” vapautetaan syytteistä. Koska terroriteoissa uusimyriski on oletettavasti korkea, jotkut ovat esittäneet, että vastaajan rikosprosessuaalisten oikeuksien rajoittaminen on välttämätöntä, jotta terrorismin vastainen taistelu ei vaarannu.

Ajan kulumisen myötä tunnekuohut ovat kuitenkin laantuneet ja hyvin harvat vastaajan rikosprosessuaalisia oikeuksia koskevat muutosvaatimukset ovat johtaneet lainmuutoksiin. Silti jotkut uudistukset ovat ristiriidassa yksilön oikeuksien kanssa. Liittovaltion oikeusministerin toimivalta karkottaa ulkomaalaisia esiteltiin jo edellä. Liittovaltion laki turvaa lisäksi poliisille lukuisia uusia salaisia pakkokeinoja ja rikoksesta epäiltyjen valvontakeinoja.

Lainsäätäjät ovat kuitenkin tähän asti olleet melko haluttomia käyttämään terroritekoja rikosasioiden vastaajien oikeuksien vesittämiseen. Esimerkiksi liittovaltion oikeusministeri vaati rajoittamatonta oikeutta kaikkien ulkomaalaisten kiinnittämiseen, mutta ehdotus torjuttiin nopeasti. Samoin hylättiin ehdotus, jonka mukaan terrorismisyyttäjät eivät olisi lainkaan sidottuja lakimieseettisiin sääntöihin. Ja vaikka liittovaltion laki laajentaa televaivontaa, kong-

ressi lisäsi lakiin säännöksen, jonka mukaan yksityishenkilöllä on oikeus vahingonkorvaukseen, jos tiedot leviävät muuhun kuin viranomaiskäyttöön.

Kaikkein huomionarvoista on, että vain hyvin harvat ovat halunneet rajata ulkomaalaisten oikeuksia. Kansalaisuudesta riippumatta kaikki epäillyt ja syytetyt saavat normaalit rikosprosessuaaliset oikeusturvan takeet. Pääsy Yhdysvaltoihin voi olla jatkossa entistä vaikeampaa ja se voi viedä enemmän aikaa, esimerkiksi pääseminen pidempiaikaiselle tutkimuskaudelle, mutta Yhdysvallat pyrkii torjumaan ulkomaalaisvihamielisyyden, joka muutoin voisi seurata terroristihyökkäyksistä.

USA:n reaktio terroritekoihin on ollut nopea, mutta sittenkin oikeamittainen. Vaikka heti hyökkäysten jälkeen esitettiin yleisesti kriminaalipolitiikan radikaaleja muutosvaatimuksia, toteutuneet muutokset eivät ole mitenkään perustavanlaatuisia. Päinvastoin, liittovaltion ja osavaltioiden lainsäätäjät ovat yleensä tyytyneet tarjoamaan poliisille ja syyttäjille entistä tehokkaammat keinot. Tämä on saavutettu asettamalla liittovaltio päävastuuseen terrorismin ehkäisyssä, kriminalisoimalla terrorismiin liittyviä rikoksia, ja mahdollistamalla terroristiverkostojen juurakkojen kitkeminen ja tuhoaminen. ■

John Cross on Louis D. Brandeis Law Schoolin professori Louisvillen yliopistosta, Kentuckystä.

■ ARI-MATTI NUUTILA

EU:n kriminaali

Syyskuun terroristihyökkäykset saivat EU:ssa aikaan ennennäkemättömän nopean lainsäädäntöprosessin eurooppalaisen rikosoikeuden alalla. Parissa viikossa neuvosto teki ehdotuksensa puitepäätökseksi terrorismin torjumisesta, ja Eurooppa-neuvosto hyväksyi päätelmät, joiden mukaan sopimusten mukaiset jäsenvaltioiden velvoitteet on täsmennettävä neuvoston joulukuun istunnossa. Uusien terrorismilakien on määrä tulla voimaan kaikissa jäsenvaltioissa viimeistään vuoden 2002 lopussa.

EU:n sääntelyhanke suojaaa vain EU:n jäsenmaita, EU:n omia instituutioita ja EU-kansalaisia. Se ei sovellu lainkaan EU:n ulkopuolisiin instituutioihin, valtioihin tai asukkaisiin kohdistettuihin tekoihin.

Jäsenvaltiot ratkaisevat itse sen, miten ne implementoivat puitepäätösten säännökset kansalliseen lainsäädäntöönsä. Se ei tule olemaan helppoa. Puitepäätösehdotukset ovat tällä hetkellä Suomen ja muiden jäsenvaltioiden parlamenttien käsiteltävinä, mutta samaan aikaan puitepäätösehdotus ”elää” mm. Coreperissä ja komissiossa.

Samaan prosessiin liittyy lukuisia muitakin hankkeita. Ehdotus ns. jäädytys-

politiikka ja terrorismi

puitepäätokseksi sallisi epäilyttävien pankkitilien jäädyttämisen, ja laajentaisi käytännössä rahanpesun valvontaa. Schengenin sopimuksen väljennys puolestaan merkitsisi sitä, että jäsenvaltion poliisiviranomaiset voisivat tarkkailla henkilöitä ulkomaillaakin – periaatteessa jopa siinä tapauksessa, että tarkkailtavaa ei epäillä mistään rikoksesta.

Ehdotuksia olisi helppoa arvostella kiireessä valmistelluiksi, lakiteknisesti onnettomiksi ja täynnä huolimattomuusvirheitä oleviksi raakileiksi. Samalla on otettava huomioon, että Yhdysvaltain tapaan Euroopassa on suuria poliittisia paineita koventaa nopeasti lainsäädäntöä, jolla pyritään vaikeuttamaan ääriryhmi- en toimintaa. Ja Euroopassakin muutos- paineet vaikuttavat suurelta osin emotionaal- naisilta.

Nykyiselläkin lainsäädännöllä luulta- vasti pärjättäisiin. Esimerkiksi jokainen WTC:n iskuihin osallistunut tuomittaisiin Suomessa jo nykyisen lainsäädännön no- jalla elinkautiseen vankeuteen, eikä ar- mahtamisesta olisi tietoaakaan ainakaan pariinkymmeneen vuoteen. Mutta ehkä ”tuhat murhaa” ei kuulosta rikosnimik- keenä yhtä vakavalta kuin ”tuhat murhaa ja terroristijärjestön johtaminen”.

EU:n tasoisten uudistusten voi myös nähdä heijastavan joidenkin EU-maiden rikosoikeusjärjestelmien puutteita. Esi- merkiksi Yhdistyneessä kuningaskunnassa rikokseen yllyttäminen on harvemmin rangaistavaa kuin Suomessa ja muissa Pohjoismaissa, mikä puolestaan on johta- nut siihen, että koko EU-alueella tulisi ottaa käyttöön erityinen terroristiryhmän johtamiskriminalisointi.

Tämä on yleinen ongelma luotaessa ”eurooppalaista oikeusalueetta”: eräiden maiden omat oikeuspoliittiset ongelmat

tuntuvat siirtyvän yleiseurooppalaisiksi ongelmiksi helpommin kuin joidenkin toisten maiden ongelmat.

TERRORISTI

Ehkä paras tapa lähestyä hankkeita on kuitenkin niiden sisältö. Terrorismin vas- taisessa puitepäätoksessa on yhtäältä yl- lättävän laajoja ja toisaalta yllättävän suppeita kriminalisointeja.

Puitepääöstä perustellaan toteamalla, että vain muuta- mien EU:n jäsenvaltioiden rikoslaeissa käytetään sanaa terrorismi tai terroristi.

Näin onkin, sillä Yhdistyneen kuningas- kunnan ulkopuolella on totuttu käyttä- mään ilmaisuja ”valtiopetos”, ”maan- petos”, ”törkeä tuhotyö” jne. Brittien oma terrorismilakiaan ei suojaa ulko- valtoja.

Puitepäätos leimaisi terroristisiksi kaikki sellaiset ryhmittymät, jotka rikok- sia tekemällä pelottelevat väestöä, ja joi- den lopullisena tavoitteena on horjuttaa tai tuhota jonkin jäsenmaan tai EU:n ins- tituution poliittisia, taloudellisia tai yh- teiskunnallisia rakenteita.

Määritelmä kattaisi epäilemättä esi- merkiksi baskien itsenäisyysliikkeen ja IRA:n väkivaltaiset ryhmittymät. Mutta ei ole niinkään selvää, etteikö se voisi sovel- tua sellaisten järjestöjen toimintaan, jot- ka kansainvälisten kokousten yhteydessä toimivat väkivaltaisesti maailmankaupan vapautumista vastaan. Tai olisiko lohial-

taita tai turkistarhoja turmelevia ilkival- lantekijöitä pidettävä terroristeina, jos he ilmoittavat tavoitteekseen saada muutok- sia eläinsuojelulainsäädäntöön vaikka vä- kivalloin?

Terrorismirikoksen määritelmään ei kuulu sellaisia kansainvälisoikeudellises- sa kirjallisuudessa esitettyjä elementtejä kuten tekojen kohdistuminen satunnaisiin tai symbolisiin uhreihin tai tarkoitus pe- lotella laajempia ihmisryhmiä kuin teko- jen välittöminä kohteina on. Siihen ei si- sälly myöskään kriteeriä, että terrorismi on aina kansainvälistä toimintaa, jota kos- keva erityissääntely ei sovellu maan si- säisiin konflikteihin.

Kansainvälisistä sopimuksista määri- telmä poikkeaa muun muassa siinä, että sen mukaan terrorismia olisi jo pyrkimys vakavalla tavalla horjuttaa maan rakentei- ta, kun yleensä on edellytetty jonkinlais- ta valtion, kansainvälisen yhteisön tai yk- silöiden pakottamistarkoitusta. Myös YK:n piirissä laadittu kansainvälinen ter- rorismien rahoituksen vastainen yleissopi- mus määrittelee terrorin pyrkimyksellä todella pakottaa hallitus tai kansainväli- nen organisaatio johonkin, eikä pelkkä rakenteiden ”horjuttaminen” riitä.

Määritelmä ei vastaa kansallisia terro- ririkosten määritelmiä, joista EU:n alu- eella Iso-Britannian terroristilaki vuodel- ta 2000 on selkein. Brittiläisessä lainsä- ädännössä terroristinen rikos on rajattu viime kädessä kohdistumaan julkiseen valtaan tai sen osaan. Yksittäisiin kansalai- siin, ”maan instituutioihin” (mitä se sit- ten tarkoittaakaan) tai vaikkapa yrityksiin kohdistuva uhkausrikos ei ole Yhdisty- neessä kuningaskunnassa terroristirikos. Turkkilaisessa määritelmässä puolestaan terroristiselta rikokselta edellytetään sen tekemistä osana organisaatiota, ja yksit-

➔ täisen yksilön teko ei täytä määritelmää. Tässäkin suhteessa puitepäättös olisi laajempi.

TERRORITEKO

Puheenjohtajamaa Belgian ehdotuksessa omaksuttua terroritekojen määritelmää olisi syytä harkita tarkemmin ottaen huomioon kansainväliset terrorismin vastaiset YK:n sopimukset ja kansainvälisoikeudellinen keskustelu laajemmin, kuin tähän asti on tehty. Näin voitaisiin joka tapauksessa välttää monia implementointivaiheen ongelmia etukäteen.

Rikostyyppien luokittelussa ehdotus neuvoston puitepäätökseksi on sikäli laajempi kuin kansainväliset sopimukset, että rikoksiin kuuluu runsaasti myös muita kuin väkivaltarikoksia.

Muun muassa viimeisin kansainvälisen terrorismin rahoituksen vastainen yleis-sopimus rajoittuu terroritekoihin, joilla pyritään aiheuttamaan kuolemaa tai vakavia henkilövahinkoja siviileille, jotka eivät osallistu aseellisen konfliktin vihamielisyyksiin.

Ehdotuksessa terroritekojen piiriin luettaisiin muun muassa ”tietojärjestelmän häirintä”, joka kyllä jää epämääräiseksi – etenkin, kun jo sellaisella uhkaaminenkin kuuluisi terroritekojen luokkaan. Uhkaus esimerkiksi tietokoneviruksen levittämisestä voisi siten täyttää tunnusmerkin.

KYSYMYKSIÄ

Ehdotus puitepäätökseksi jättää joka tapauksessa seuraavia kysymyksiä jossakin määrin avoimiksi.

1) Voiko terrorismilla olla muukin kuin poliittinen luonne? Tarkoituksena on ilmeisesti kattaa myös uskonnolliset ja ideologiset – ehkä jopa taloudelliset – taistelut, mutta tarkoitus ei käy ilmi tekstistä samalla tavalla kuin esimerkiksi Yhdistyneen kuningaskunnan terrorismilaista vuodelta 2000.

2) Mikä on ajateltu suhde terrorismin ja poliittisen rikoksen välillä? Lähtökohdista lienee pidettävä jo edellä viitattua käsitystä, jonka mukaan terrorismiin kuuluu yleensä joko jonkinasteinen satunnaisuus väkivallan kohteiden valinnassa tai väkivallan kohdistaminen nimenomaan vallankäyttäjiin.

Sisällissota ei YK:n määritelmien mukaan ole terrorismia, jos sotatoimet kohdistetaan hallituksen joukkoihin. Kun IRA ja ETA räjäyttivät pommeja Lontoossa ja Madridissa, terrorismia oli juuri osoittaa, että ”kuka tahansa voi olla seuraava uhri”. Eikä Eugen Schaumankaan ollut YK:n määritelmän mukaan terroristi vaan murhamies.

3) Mikä on terroristisen rikoksen suhde muihin rikoksiin? Useissa tapauksissa esimerkiksi lentokoneen kaappaus voi perustua terroristisiin motiiveihin edellä selostetulla tavalla, mutta teko saattaa jatkua aluksen kaappauksena, jonka yhteydessä vaaditaan yksinkertaisesti rahaa tai vankien vapauttamista ja jolla ei siten enää silloin ole määritelmän tarkoittamaa terroristista luonnetta.

4) Mitä tarkoitetaan terroristisilla tavoitteilla? Viittaus yhteiskunnallisten rakenteiden horjuttamis- tai tuhoamistarkoitukseen jää epäselväksi. Kansainvälisten sopimusten (ja myös eräiden kansallisten lainsäädäntöjen) pohjalta näyttää selvältä, että terrorismiin kuuluu vain sellaisten tavoitteiden toteuttaminen, jotka ylittävät itse rikosteen välittömät tavoitteet.

Terrorismin varsinainen päämäärä ei ole hyökkäyksen kohteen vahingoittaminen, vaan kansakunnan päätöksentekielinten tai ihmisyyhteisön vahingoittaminen – ja toisaalta samalla sympatian kerääminen omalle liikkeelle. Terrorismin keskeinen piirre on sen symbolinen luonne.

5) Mitkä ovat terroristisen teon lopulliset tavoitteet? Ehdotus neuvoston puitepäätökseksi kytkee terrorismin valtiollisen terrorismin lisäksi EU:n instituutioihin kohdistuvaan terrorismiin. Keskustella voidaan siitä, olisiko oikeushenkilöitä suojattava terroriteoilta (esimerkiksi kansainvälisen kartellin tuotteiden satunnaiselta myrkyttämiseltä).

Ennen kaikkea on kysyttävä, miksi EU ei pidä esimerkiksi Euroopan neuvostoa,

Jugoslavian sotatribunaalia, Haagin kansainvälistä tuomioistuinta tai tulevaa Kansainvälistä sotarikostuomioistuinta erityissuojan arvoisina. Juuri nämä EU:n ulkopuoliset instituutiot ovat suuremman terroriuhan alaisia ja suuremman suojan tarpeessa – kuin EU.

LIITTOVALTIOLLISTUMISEN ASIALLA

Puitepäättösehdotukset palvelevat liittovaltioistumisen päämäärää samalla tavalla kuin Yhdysvalloissakin. Siellä ”päävastuu” terrorismin torjunnasta on siirtynyt liittovaltion lainsäätäjälle ja liittovaltion poliisille – koska tekojen katsotaan kohdistuvan Yhdysvaltain liittovaltioon eikä New Yorkin osavaltioon. Euroopassa komission roolin muuttaminen syyskuun tapahtumien vuoksi ei ehkä ole välttämätöntä, vaan terrorismin torjunta voidaan edelleen pitää kansallisena eikä eurooppalaisena turvallisuuskysymyksenä.

On jokseenkin selvää, että syyskuun tapahtumat veivät USA:n liittovaltion hallinnolta viimeisetkin mielenkiinnon rippeet kansainväliseen rikostuomioistuimeen.

Alunperin tuomioistuinta alettiin valmistella Persianlahden sodan jälkeen Yhdysvaltain aloitteesta. Kun YK:n piirissä oli saatu aikaan perustamissopimus, USA vetäytyi hankkeesta havaittuaan, että tuomiovalta voisi koskea myös niitä, jotka ovat olleet toteuttamassa sovitusoperaatioita alkuperäisten syyllisten maaperällä.

Juuri nyt USA:ssa keskustellaan siitä, mihin bin Laden tuodaan tuomittavaksi, jos hänet saadaan elävänä kiinni. Kukaan ei esitä foorumiksi kansainvälistä rikostuomioistuinta. Euroopan unioni on jäämässä tässä aivan ensiarvoisessa hankkeessa ilman USA:n tukea. Ehkä lopullisesti. ■

Ari-Matti Nuutila on oikeustieteen professori Turun yliopistossa.

Nollatoleranssi vai huumeet

New Yorkin henkirikollisuuden romahdukseen useita selityksiä

New Yorkin poliisi on 1990-luvulta harjoittanut rikollisuuden ehkäisyyn tähtäävää nollatoleranssilinjaa. Kaupungin rikollisuuden romahdukseen on kuitenkin tarjolla muitakin selityksiä. Andrew Karmen suosii uudessa kirjassaan teoriaa, jonka mukaan sekä poliisin toiminta että huumeongelman laantuminen selittävät siitä merkittävän osan.

Nollatoleranssin näkyvin seuraus New Yorkin rikostilastoissa on rikepidätysten räjähdysmäinen kasvu.

New Yorkin pormestarin, Rudolph Giulianin valtava suosio ei perustu pelkästään hänen esiintymiseensä kokoavana voimana World Trade Centerin katastrofin keskellä. Hän oli suosittu jo ennen syyskuun 11. päivän tapahtumia. Tärkein syy lienee hänen maineensa New Yorkin puhdistajana. Giulianin pormestari-kauden aikana New Yorkin ri-

kollisuus on romahtanut 1960-luvun tasolle. Vuosina 1993–2000 henkirikollisuus on laskenut erityisen voimakkaasti, lähes 70 prosenttia. Julkinen mielipiteen vankka kanta on, että rikollisuuden huiman laskun takana on Giulianin poliisivoimien harjoittama aggressiivinen nollatoleranssi-linja.

Vienona soraäänänen tähän konsensukseen The New York

Times julkaisi äskettäin professori Bernard E. Harcourtin yliartikkelin rikottujen ikkunoiden myytistä. Hän viittaa ns. Broken Windows -teoriaan, joka on nollatoleranssijattelun kulmakivi. Teorian mukaan yleinen epäjärjestys, jollei siihen puututa riittävän aikaisin, luo jalansijaa vakavalle rikollisuudelle.

Harcourtin mukaan nollatoleranssin merkitystä New

Yorkin rikollisuuskehitykselle on liioiteltu. Väestön vanheneminen, talouden nousukausi, huumeongelman laantuminen ja vankilaväestön paisyminen ovat kaikki osaltaan vaikuttaneet rikollisuuden alenemiseen, joka koskee koko Yhdysvaltoja, ei pelkästään New Yorkia. Nollatoleranssin vaikutuksista ei hänen mukaansa ole tieteellistä näyttöä.

➔ HENKIRIKOLLISUUS 1950-LUVULTA NYKYPÄIVIIN

Sosiologian professori Andrew Karmenin tuore kirja "New York Murder Mystery" on perusteellinen tutkimus rikollisuuden romahduksesta New York Cityssä.

Analysoidessaan New York Cityn henkirikollisuuden kehitystä 1950-luvulta nykypäiviin Karmen erottaa kuusi eri ajanjaksoa: 1960-luvun puoliväliin asti henkirikollisuus kasvoi vähitellen.

Tätä jaksoa seurasi noin viisi vuotta kestänyt pyrähdys, jolloin henkirikollisuuden määrä enemmän kuin kaksinkertaistui.

Räjähdysmäinen kasvu pysähtyi 1970-luvun alussa, ja 1980-luvun puoliväliin tultessa murhien määrä oli lievässä laskussa.

Rauhallista 15 vuoden periodia seurasi uusi lyhyt viiden vuoden voimakas kasvu. Se ei ollut yhtä dramaattinen kuin 1960-luvun pyrähdys, mutta kuitenkin nosti henkirikollisuuden tilastoidun historiansa korkeimmalle tasolle: vuonna 1990 New Yorkis-

sa tehtiin peräti 30 murhaa 100 000 asukasta kohden.

Lopulta 1990-lukua luonnehtii ainutlaatuinen henkirikollisuuden romahdus takaisin vuoden 1965 lukemiin; vuonna 1998 väkilukuun suhteutettu henkirikollisuus oli "vain" 8,5 (eli noin kaksi kertaa Suomen vastaavia lukuja korkeampi).

RISTIRIITAISIA ARVIOITA VAIKUTUKSISTA

Nollatoleranssin kansansuosio perustuu luonnollisesti siihen tosiasiaan, että New York Cityn rikollisuus on laskenut huomasti Giulianin kauden aikana. Karmen kuitenkin huomauttaa, että esimerkiksi henkirikollisuus alkoi laskea jo 1991 eli jo kolme vuotta ennen kun Giuliani vannoi virkavalan. Nollatoleranssiin liittyvien toimenpiteiden käynnistyttyä henkirikollisuuden lasku tosin kiihtyi jonkin verran, mutta muun rikollisuuden aleneva trendi jatkui samassa tahdissa kuin ennen näitä uudistuksia.

Karmenin osoittaa, että sekä henkirikollisuuden nou-

su vuosina 1985–90 että sitä seurannut dramaattinen lasku johtuivat yksinomaan ampu-ma-asein tehdyistä murhista. Muulla tavalla tehdyt henkirikokset ovat laskeneet tasaisesti 1970-luvun alusta lähtien. Nollatoleranssin kannattajat voivat nähdä tässä tukea teorialleen, sillä rikollisten riisuminen käsiaseista on yksi tämän filosofian keskeisimmistä tavoitteista.

Toisaalta se, että 1980-luvun alkuun ja 1990-luvun loppuun sijoittuva paise henkirikollisuudessa on näin vahvasti yhteydessä ampumisvälikohtauksiin, tukee myös kilpailevaa selitystä. Sen mukaan kysymyksessä oli huumausainemarkkinoita kuvastava yksittäinen häiriötekijä ("crack-epidemia"), joka meteorin lailla heilautti tasaisesti alenevan pitkän aikavälin trendin hetkeksi pois radaltaan. Tämän selityksen valossa 1990-luvun romahdus edustaa vain nopeaa palautumista normaaliin kehitykseen, joka keskeytyi 1980-luvun lopulla.

Nollatoleranssiteorian kannalta pulmallisempi Kar-

menin tuloksista on se, että sisätiloissa tapahtunut henkirikollisuus on laskenut melkein yhtä paljon kuin ulkona tehdyt murhat. Broken Windows-teorian mukaisesti nollatoleranssi kohdistuu julkisen tilan valvontaan. Siksi olisi luontevaa odottaa, että mikäli poliisin toimenpiteillä on jotain vaikutusta, ne ilmenisivät voimakkaammin ulkona kuin sisällä.

On tietysti mahdollista, että poliisin entistä aggressiivisempi valvonta kadunkulmissa siirsi huumeiden välityksen ja siitä koituvat välikohtaukset sisätiloihin. Tätä oletusta tukee havainto, jonka mukaan asunnoissa tapahtuvan henkirikollisuuden suhteellinen osuus koko henkirikollisuuden määrästä lähes kaksinkertaistui vuosina 1991–1997.

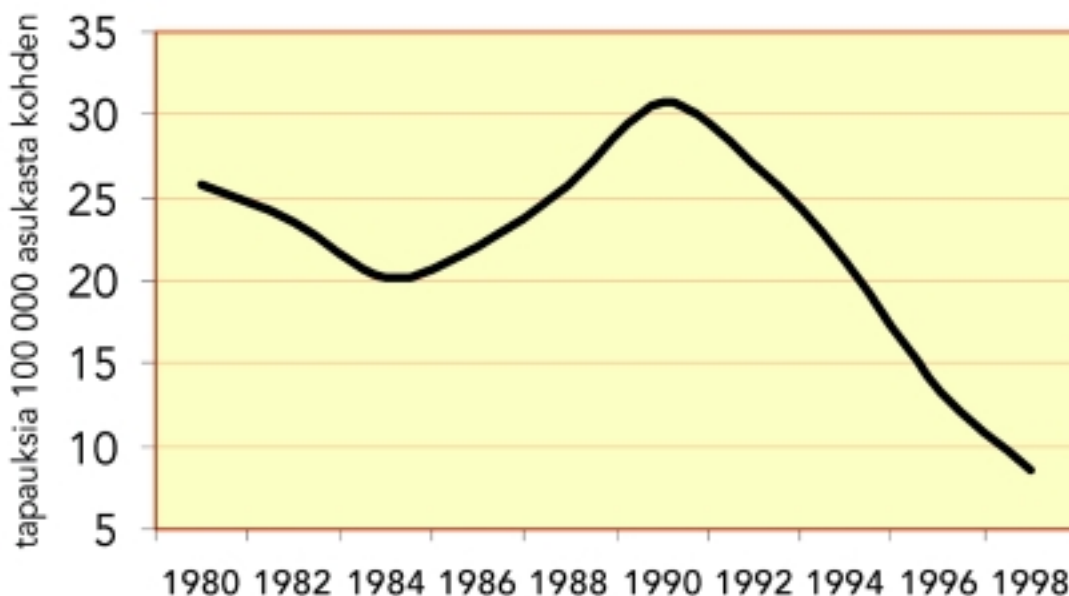
RIKEPIDÄTYSET JA HENKIRIKOLLISUUS

Nollatoleranssin näkyvin seuraus New Yorkin rikostilastoissa on rikepidätysten räjähdysmäinen kasvu. Poliisi alkoi kohdella vähäpätöisiä mutta elämänlaatua haittaavia rikkeitä (misdemeanors), kuten katukaupittelua tai puistoissa virtsailua, vakavina tapauksina.

Varteenotettavinta tukea poliisin ehkäisevää roolia korostavalle teorialle tarjoaa Karmenin tarkastelu, jonka mukaan rikepidätysten kasvu on vahvasti yhteydessä henkirikollisuuden laskuun. Tämän tuloksen uskottavuutta lisää se, että henkirikollisuuden kehitys, nousu ja lasku, on käänteisessä yhteydessä rikepidätysten määrään miltei koko tarkasteluvälillä 1978–1992 (tämä yhteys katkeaa ainoastaan crack-epidemian huippuvuosina 1985–1987).

Nollatoleranssiajattelun

Henkirikokset New Yorkissa 1980–1998

Varteenotettavinta tukea poliisin ehkäisevää roolia korostavalle teorialle tarjoaa Andrew Karmenin tarkastelu, jonka mukaan rikepidätysten kasvu on vahvasti yhteydessä henkirikollisuuden laskuun.

kulmakivenä on oletus, että yleisen epäjärjestyksen ja vähäpätöisten rikkeiden salliminen nakertaa sosiaalista kontrollia. Tämä on yleinen teoria, jonka pätevyyden ei pitäisi rajoittua tiettyyn aikaan ja paikkaan. Tässä suhteessa erityisen vakuuttava on Karmenin tulos: 1978–1985 välisen periodin vaatimattomat heilahtelut henkirikollisuuden tasossa ovat yhteydessä rikepidätysten määrään.

HUUMEONGELMAN LAANTUMISEN VAIKUTUS

Nollatoleranssin ohella Karmenin tarkastelee systemaattisesti lukuisia muita mahdollisia syitä ja selityksiä. Monet suosituista demografisista tekijöistä, joihin mm. Harcourt viittaa, eivät käyttäydy lainkaan samalla tavalla rikollisuustrendien kanssa. Toisin kuin henkirikollisuus New Yorkin ikärakenne on muuttunut erittäin vähän ja aivan tasaisesti 15 viime vuoden aikana. Sama havainto pätee hieman yllättäen myös vankilukuun: lyhyitä, alle vuoden mittaisia tuomioita kärsivien vankien määrä ei Karmenin mukaan kasvanut lainkaan 1990-luvulla ja vakavammista rikoksista vankilaan passitetujen määrä jopa aleni 1994 jälkeen.

Myöskään millään taloudellisella indikaattorilla, kuten köyhyydellä tai työttömyydellä, ei näytä olevan yhteyttä rikollisuuden alenemiseen. Sosiodemografisista te-

kijöistä Karmen korostaa uusien maahanmuuttajien ja korkeakouluopiskelun yleistymisen myönteisiä vaikutuksia, mutta hänen tilastonsa eivät tue näitäkään oletuksia. Karmen spekuloi myös teorialla, jonka mukaan crack-sukupolven jälkeiset ikäluokat olisivat viisastuneet edeltäjiensä tapavasta elämäntavasta. Hän ei tosin tarjoa mitään empiiristä tukea ”pikkuveli-syndroomaksi” nimeämälleen selitykselle. Aiempi tutkimus lisäksi osoittaa, että henkirikokset ovat laskeneet New Yorkissa melko tasaisesti kaikissa ikäluokissa.

Vakuuttavimmaksi vaihtoehdoksi nollatoleranssin rinnalle nousee huumeaineita koskeva tarkastelu. 1990-luvun romahdus antaa liioittelun kuvan henkirikollisuuden alenemisesta, koska sitä edelsi viiden vuoden mittainen jyrkkä kasvu, jonka taustalla on Yhdysvaltojen suurkaupunkien rappioituneita slummialueita ravistellut huumeongelma.

Crack-kokaiinin arvioidaan ilmestyneen katukauppaan 1982–83. 1980-luvun puolivälin jälkeen crack-ilmio saavutti epideemiset mittasuhteet. Peräti puolet vuoden 1988 henkirikollisuudesta New Yorkissa laskettiin liittyvän huumeaineiden kauppaan ja/tai kulutukseen. Crack-epidemia osoittautui kuitenkin suhteellisen lyhytaikaiseksi ilmiöksi. Karmenin mukaan se ohitti New Yorkin

viimeistään 1990-luvulle tullessa. Ruumiinavauspöytäkirjat osoittavat selvää laskua niiden uhrien osuudessa, jotka ovat menehtyneet kokaiinia veressään. Myös muu huumeaineiden ja erityisesti kokaiiniin käyttöön liittyvä kuolleisuus alkoi alentua merkittävästi 1990-luvun alusta.

Nollatoleranssihypoteesin keskeisimpänä ongelmana on siis se, että rikollisuuden lasku New Yorkissa osuu aika tarkasti yhteen huumeongelman laantumisen kanssa. Crack-veitosen selityksen yksi etu on se, että sillä voidaan kattaa sekä vuosien 1985–1990 välinen nousu että tätä seurannut pudotus. Tosin rikollisuus New Yorkissa on romahtanut 1990-luvulla niin jyrkästi ja niin alas, että tätä ilmiötä ei voi pitää pelkkänä palautumisena ”normaalille” tasolle. Nollatoleranssin vannoutuneet kannattajat voivat lisäksi väittää, että huumeongelman vaimentuminen on ainakin osin seurausta poliisivoimien strategian muutoksesta.

YHTÄ SELITYSTÄ EI LÖYTYNE

Karmen päätyykin suosimaan teoriaa, jonka mukaan molemmat näistä tekijöistä, muutamien edellä mainittujen sosiodemografisten muutosten ohella, selittävät merkittävän osan rikollisuuden romahduksesta New Yorkissa. Hän välttää panemasta näitä relevanteiksi katsomiaan selityksiä tärkeysjärjestykseen.

Tämä on sinänsä oikein, sillä hänen kuvaileva tutkimusasetelmänsä ei kykene tuottamaan vaadittavaa tietoa. Mutta tämä väljän pluralistinen johtopäätös on pettymys sellaiselle lukijalle, joka kaipaa täsmällisempää tietoa New Yorkin rikollisuuden laskun syistä.

Karmenin kirjan valossa näyttää siltä, että poliisin toimenpiteillä saattaa olla jotain tekemistä myönteisen kehityksen kanssa. Toisaalta on myös mahdollista, että nollatoleranssin rooli on aika mitätön. Tällaiset tulokset jättävät runsaasti tilaa puhtaasti ideologiselle kiistelulle, jonka kitkeminen oli yksi Karmenin tutkimuksen päämääristä. Karmen jää siis kauaksi tavoitteen taan ratkaista New Yorkin murhien arvoitus, mutta tämä kirja on pullollaan hyviä johtolankoja. ■

Andrew Karmen, New York murder mystery: The true story behind the crime crash of the 1990s. New York: New York University Press, 2000.

Jukka Savolainen, Ph.D., on New York City Criminal Justice Agencyn vanhempi tutkija.

Fokus keskustoihin

Elävä Kaupunkikeskusta -yhdistys on käynnistämässä keskustojen turvallisuuskartoitusta. Hankkeessa selvitetään keskustojen viihtyisyyden ja turvallisuuteen vaikuttavia seikkoja siellä asuvien, asioivien ja oleilevien sekä palvelun tarjoajien kannalta.

Suomessa on tarvetta kaupunkikeskustojen turvallisuusselvitykselle ja hyvien käytäntöjen seuloimiselle. Keskustoissa harjoitetaan elinkeinoja, asioidaan, asutaan ja oleillaan joskus yötä myöten ja niiden rikosprofiili poikkeaa muiden kaupunginosien rikosprofiilista. Parhaillaan kymmeniä kaupunkikeskustoja kehitetään entistä paremmin palvelviksi, viihtyisämmiksi ja turvallisemmiksi.

Kaupunkikeskustojen kehittäjien verkosto, Elävä Kaupunkikeskusta -yhdistys aikoo selvittää, onko joissakin keskustoissa toteutetuilla turvallisuustoimilla ja -kampanjoilla ollut vaikutusta kyseisen keskustan rikollisuuteen ja toisaalta viihtyisyyteen ja koettuun turvallisuuteen. Hyviä käytäntöjä löytyy levitetään

seminaareissa ja julkaisuina keskustojen kehittäjien käyttöön. Hankkeeseen osallistuvat myös rikosentorjuntaneuvosto, ympäristöministeriö ja Kaupan Keskusliitto.

JYVÄSKYLÄÄ KEHITETTY TURVALLISEMMAKSI

Ari Forsberg, Keski-Uudenmaan Kehitys Oy:sta, on ollut kehittämässä Jyväskylän ydinkeskustaa, josta useat ovat ottaneet mallia.

– Olennaista on istua saman pöydän ääreen. Mukaan pitää saada kaikki osapuolet, elinkeinoelämä, asukkaat, poliisi ja kaupunki. On saatava kiinni kaikenlaisesta arjesta, Forsberg linjaa.

Jyväskylässä keskustan kehittämiseen ovat osallistuneet kiinteistöjen omistajat ja kaupunki isoilla investoinneilla. Suunnitteluun ja keskustan

elävöittämiseen ovat osallistuneet myös kauppiat, ravintoloitsijat ja kävelyalueen reunamien asukkaat. Nuorisonkin kanssa on keskusteltu sekä kierretty heidän matkasaan ja koluttu keskustan paikat ja epäpaikat.

Forsberg listaa toimet, joiden avulla vaikutettiin turvallisuuden ja viihtyisyyden tasoon. – Aloitimme graffitien poistosta. Yhteisten pelisääntöjen laatiminen, julkisuus ja yhteydenotot graffitien tekijöihin olivat tehokas keino. Luonnollisesti asiaan vaikutti se, että graffitit tulevat kalliiksi; kyseessä on asianomistajarikos.

– Toinen tärkeä siirto oli poliisien jalkautus. Skootterit ja polkupyörät sopivat oikein hyvin pieneen keskustaan. Poliisi on todella näkynyt Jyväskylän ydinkeskustassa ja tori-

poliisimme Topi on julkkis.

Tärkeää Forsbergin mielestä on se, ettei poliisi lietsota kahakkamielialaa vaan tule toimeen nuorten kanssa, jotka usein vain oleilevat kävelykadulla ja kauppakeskusten lämpioissa ja muissa epäpaikoissa, joita ei ole tähän tarkoitukseen suunniteltu.

Jyväskylässä sovittiin myös kameravalvonnan toteuttamisesta. Yleisölle kerrottiin kameroista ja siitä, että näyttö on poliisin hoteissa. Valvonta on Forsbergin mukaan koettu hyvänä asiana, ja ilkkiva tyyppinen rötöstely on vähentynyt.

– Kävelykadun kunto vaikuttaa sekin rikollisuuden määrään. Siisteys ja valaistus luovat turvallisuutta ja ovat myös yksi halvimmista keinoista vaikuttaa turvallisuuteen. Kun kiinteistönomistajat

Kaupunkikeskustat sykkivät elämää vuorokaudet läpeensä.

KALEVI KORHONEN

Jyväskylän toripoliisi "Topi" Toivo Hautala.

TUOMAS SANTASALO

Jyväskylän keskustasta tehtiin kaikkien ikäluokkien kokoontumispaikka.

panostivat valaistukseen, näyteikkunoita rikottiin enää ani harvoin.

Ydinkeskustan kävelykatu on saatu vapaaksi häiriikköautoista hoitamalla huoltoajot maan alta tai takakautta. Pyöräilylle on pelisäännöt ja pyörille parkit. Taksit karttavat kävelykatua, mikä suinkaan ei ole kaikissa kaupungeissa tapana.

Yksi päteväksi osoittautunut turvallisuuden kohotuskeino Jyväskylässä on ollut katulämmitys. Luita katkeilee vähemmän ja myös kiinteistöjen arvo säilyy. Lisäksi katujen käytöstä ulkomainontaan ja kauppojen myyntitiskien piitoon laadittiin säännöt sekä sovittiin terrassien aukioloista ja desibelirajoista.

Forsberg on nyt muutaman kuukauden toiminut Keravalla keskustan kehittämistehtävissä. Hän viittaa tuoreeseen tutkimukseen, josta kävi ilmi, että joka kymmenes keravalainen väittää, ettei koskaan ole nähnyt poliisia keskustassa liivenä. Forsberg tähdentää, että yksityisesti palkatut vartijat eivät kokonaan korvaa virka-asuista poliisia. Tavoitteena ei saa olla salakytitys.

EETTISIÄ PELISÄÄNTÖJÄ TURVABISNEKSEEN

Suomen Akatemian tohtoritutkija Hille Koskelan tutkimuksen aiheena on urbaani turvallisuuspolitiikka, kontrolli ja tila. Tätä varten Koskela käy läpi kaupunkien turvallisuusstrategioita ja -käytäntöjä, järjestyssääntöjä ja rikostilastoja. Häntä kiinnostaa, mihin suuntaan keskustojen turvallisuuden parantamisen nimissä ollaan menossa.

Keskustat ovat levottomuuden pesäke. Hyvin vähän on seurattu rikollisuuden kehitystä silloin, kun turvallisuuteen panostetaan normaalia enemmän. Koskela tutki Joensuussa kameravalvonnan vaikutuksia koettuun ja todelliseen rikollisuuteen ja sai hämmästyttävän tuloksen: kameroiden asennuksen ja niistä tiedottamisen jälkeen henkilöön kohdistuvat vahingon teot eivät suinkaan vähentyneet vaan jopa lisääntyivät.

Kameroiden avulla ei Koskelan mielestä ole pystytty ehkäisemään rikollisuutta. Sen sijaan niistä on apua rikosten selvittelyssä. Koskela huomauttaa, että kamerat kylä suojelevat omaisuutta,

mutta humalatoikkarointiin ja siinä tilassa tehtyihin vahingontekoihin ne eivät auta.

Koskela kuvailee viimeisen kymmenen vuoden aikaista kehitystä keskustojen "turvamarckkinoilla".

– Lyhyessä ajassa turvallisuudesta on tullut valtava bisnes Suomessa. Kännykkäteollisuuden jälkeen se näyttää olevan seuraavaksi suurin. Pelko myy hyvin. Juurikaan ei keskustella, millä tavalla turvabisneksen kasvu vaikuttaa ihmisten arkeen.

– Yrittäjät turvasuojaavat ja hankkivat portsareita ja asukkaat linnoittautuvat lukkojen ja aitojen ta. Haluan, että joku muukin kuin kameran silmä katselee tätä kokonaisuutta.

Suomessa on paljon valvontakameroita verrattuna kansainväliseen keskitasoon. Koskela näkee ongelmia lainsäädännön tasolla. Kamera-valvonnasta ei vielä ole keskusteltu tarpeeksi eikä lainsäädäntö ole nykytilanteen tasalla. Tekniikka kulkee edellä, lainsäädäntö tarpoo perässä.

– Mahdollisista väärinkäytöksistä ei meillä juurikaan keskustella, lukuun ottamatta

pieniä yksityiskohtia. Sovituskopit liitettiin meillä kotirauhan piiriin, mutta kaiken turvakameran tallentaman kuvan levitystä ei pystytä millään estämään. Näistä asioista on noussut iso kohu muun muassa Ruotsissa.

Hille Koskela nostaa esiin faktan, jonka mukaan rikollisuus ei ole kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana kaupunkien keskustoissa. Tietäntyyppinen toiminta, kuten murrot, on jopa vähentynyt. Tätä taustaa vasten turvatoimien kiristys saattaa olla jopa ylimitoitettua.

Koskelasta onkin mielenkiintoista verrata eri kaupunkien turvallisuusstrategioiden henkeä ja kirjainta keskenään. Kun Joensuussa on panostettu jo vuosia vaihtoehtoisiin ja kokonaisvaltaisiin toimiin ja tehty paikallisen rikoksen torjunnan raportti jo viitisen vuotta sitten, monet kaupungit ovat Helsingin lailla kieltoinjolla: juopot kuriin ja prostituutio pois kadulta. ■

Marjukka Kulmanen on Elävä Kaupunkikeskusta ry:n toiminnanjohtaja.

Oikea rakennussuunnittelu ehkäisee rikoksia

Kööpenhaminassa ja Tukholmassa on vertailtu muutamaa turvalliseksi rakennettua asuin- aluetta normaalein periaattein rakennettuihin. Tutkimukset tuovat uutta näyttöä siitä, että rikoksia voidaan ehkäistä fyysisen ympäristön suunnittelulla.

Rikoksantorjunta ympäristösuunnittelun avulla, nk. CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) on yksi rikoksantorjunnan muotiteemoja (ks. Ulla-Kirsikka Ekman Haaste 1/2001). Siitä julkaistaan suunnitteluoppaita. Tarkistuslistoja laaditaan seikoista, joihin maankäytön ja rakennussuunnittelussa pitäisi rikollisuuden ehkäisemiseksi kiinnittää huomiota. Moni uusi asuinalue pyritään alusta lähtien suunnittelemaan mahdollisimman turvalliseksi.

Tanska on uranuurtaja turvallisten asuinalueiden suunnitteluperiaatteiden kehittämisessä. Tanskan rikoksantorjuntaneuvosto kehitteli jo 1980-luvun alusta periaatteet, kuinka rikollisuuden ehkäisy otetaan huomioon asuinalueiden suunnittelussa. Maassa on useita näiden periaatteiden mukaisesti rakennettuja ”koikeilualueita”. Mutta onko todellakin saatu asuinalueita, joilla on vähemmän rikoksia.

Taustaksi on syytä todeta,

että ympäristösuunnittelun periaatteisiin on voimakkaasti vaikuttanut Oscar Newmanin teoria ”puolustettavasta tilasta”. Hän perusti sen vankkaan empiiriseen, mutta amerikkalaiseen aineistoon. Teoria ei saanut tukea, kun Klaus Rolinski tutki asuinalueiden fyysisiä ominaisuuksia ja rikostiheyttä Saksassa. Kysymys on siis asioista, joista on tarjolla ristiriitaista tutkimusnäyttöä.

TANSKAN KOEALUEILLA RIKOLLISUUS ALHAISTA

Tanskan rakennustutkimuslaitos (Statens Byggeforskningssinstitut) on arvioinut turvallisten asuinalueiden suunnitteluperiaatteiden toimivuutta vertaamalla kahta Kööpenhaminan lähistön ”koealuetta” neljään asuinalueeseen, joiden rakentamisessa ei ole noudatettu näitä suunnitteluperiaatteita. Koealueet ovat Sibeliusparkenin ja Egebjerggårdin asuinalueet, joissa mm. on pyritty erottelamaan selvästi toisistaan eriluonteiset tilat ja huolehtimaan yhteisten alueiden ja sisäänkäyn-

tien nk. luonnollisesta valvonnasta.

Vertailu osoitti, että esim. Egebjergin rikollisuus on yleensä alhaisin ja erityisesti tämä koskee asuntomurtoja. Asuntoja kohden murtoja on vain noin kolmasosa koko kunnan murrtotiheydestä. Eriytyisen suuri ero on kunnan toiseen alueeseen, jossa ei ole sovellettu vastaavia suunnitteluperiaatteita: siellä rikollisuus on noin seitsenkertaista Egebjergiin verrattuna. Kaiken kaikkiaan vertailu osoitti, että kun asuinalueet rakennetaan CPTED-periaatteiden mukaan – siten kuin periaatteita on sovellettu Tanskassa – niistä tulee turvallisempia kuin muista.

Silti jää epäily: jospa tulos ei johdukaan näiden kokeilualueiden ominaisuuksista rakennettuina ympäristöinä vaan alueen asukkaista. Onhan mahdollista, että esim. Egebjergiin muutti erityisesti ihmisiä, joille asuinalueen turvallisuus on tärkeä ja jotka siksi helposti sitoutuvat erilaisiin rikollisuutta vähentä-

viin toimintatapoihin. Kysymys voi olla sellaisista väestön ominaisuuksista, joita normaalit sosio-ekonomiset vertailut eivät paljasta. Edes jälkimmäisten mahdollista vaikutusta tanskalaisarviointi ei pyri sulkemaan pois.

CPTED-PERIAATTEISTA VAKUUTTAVAA NÄYTTÖÄ

Ruotsalaisen Johnny Lindhin tutkimuksessa ei ole tätä ongelmaa. Se tuo lisänäyttöä CPTED-periaatteiden toimivuuteen.

Tutkimuksessa oli verrattavana kolme Tukholman lähistöllä sijaitsevaa 1990-luvun alussa rakennettua asuinalueita Ärvinge, Ärvinge Gården ja Helsingör. Näistä Ärvinge rakennettiin siten, että poliisi osallistui suunnitteluun. Akallassa oli 1980-luvulla toteutettu tuloksekas projekti asuntoihin, niiden varastotiloihin ja autoihin kohdistuvien rikosten vähentämiseksi, ja tämän projektin kokemukset haluttiin hyödyntää jo Ärvingen rakentamisessa. Esimerkiksi asuntoihin asennet-

tiin turvaovet. Kellari- tai vintttiloja ei rakennettu ollenkaan vaan varastotilat sijoitettiin asuntojen yhteyteen. Muutoinkin suunnittelussa seurattiin CPTED-periaatteita. Kysymys ei kuitenkaan ollut siten viritetystä hankkeesta, että sitä voitaisiin pitää tanskalaisesikuvien mukaisena väestökoostumukseen vaikuttavana kokeiluna.

Johnny Lindh tutki asuinalueita kehittelemällä 86 kysymyksen tarkistuslistan CPTED-periaatteista nousevista seikoista, jotka olivat kunnossa tai sitten eivät. Näiden perusteella hän pisteytti alueet. Ärvingessä oli kahta muuta selvästi paremmin noudatettu turvallisen asuin ympäristön suunnitteluperiaatteita.

Lindh kokosi asuinalueiden

rikollisuustiedot vuosilta 1996–1999. Kaikista rikoksista ei saada täsmällistä paikkatietoa poliisin rekistereistä, mutta kylläkin esimerkiksi asuntomurroista ja murroista kellari- tai vintttiloihin tai väkivallasta sisä- ja ulkotiloissa. Ärvingessä oli noin kolminkertaisesti kotiväkivaltaa kahteen muuhun alueeseen verrattuna, mutta ulkotilojen väkivallassa Ärvinge ei ollut johdossa. Ärvingessä on vähemmän kuin kolmannes kahden muun alueen asuntomurroista, kun murrot suhteutetaan asuntojen määrään. Myös varastomurrot ovat harvinaisia Ärvingessä, Helsingörissä sen sijaan suhteellisen yleisiä, mutta Ärvinge Gårdissa niitä ei ollut lainkaan.

Väestön sosio-ekonomisen

	Keskitulot (1000 kr)	CPTED- pisteet	Asuntomurtoja 1000 asuntoa kohti vuodessa
Ärvinge	170	3,6	1,7
Ärvinge Gård	216	2,0	5,6
Helsingör	209	1,7	6,2

koostumuksen osalta Ärvinge oli selvästi heikoin asuinalue: tulotasotaso oli keskimäärin alhaisempi, autoja vähemmän, ja muuttoliike alueelle ja alueelta vilkkain. Tällä perusteella Ärvingessä olisi odotettavissa muita alueita enemmän rikoksia.

Tämä näkyikin kotiväkivallassa, joka oli siellä runsainta. Mutta vakuuttavaa näyttöä CPTED-periaatteiden toimivuudesta osoittaa se, että

ulkotilojen väkivalta on suhteessa kotiväkivaltaan Ärvingessä alhaista ja erityisesti asuntomurrot olennaisesti harvinaisempia kuin kahdella muulla alueella väestön sosiaalisesta taustasta huolimatta.

Rikoksia voidaan ehkäistä fyysisen ympäristön suunnittelulla. ■

Hannu Takala on rikoksantorjunta-neuvoston pääsihteeri.

■ M E R V I H Y V Ä R I N E N

Kaupungista sopivan turvallinen, viihtyisä ja jännittävä

Kaupunkisuunnittelu ja rikoksantorjunta sekä rikostilastojen vertailtavuus olivat aiheina pohjoismaisten rikoksantorjuntaneuvostojen teemakokouksessa syyskuussa Helsingissä.

Kokouksessa puhunut arkkitehti Bo Grönlund kritisoi, etteivät traditionaaliset teoriat ota huomioon väestön turvattomuuden tunnetta eivätkä lasten ja nuorten fyysistä kasvuympäristöä. Grönlund työskentelee opettajana Tanskan kuninkaallisessa taideakatemiassa ja on laajalti perehtynyt ympäristösuunnittelun keinoihin rikoksantorjunnassa.

Grönlundin mukaan turvallinen kaupunki on yleensä

myös viihtyisä kaupunki, mutta lisäksi urbaaniin ympäristöön kuuluu tietty jännittävyys. Kaupunkimiljöössä täytyy olla mahdollista tehdä erilaisia valintoja. Rikoksenpelosta huolimatta avoimuutta pidetään Tanskassa tärkeimpänä lähtökohtana rakennetun ympäristön suunnittelussa – päinvastoin kuin Yhdysvalloissa, jossa aidatut asuinalueet ovat yhä yleisempiä. Strategiana on rikoksentehtävien vaikeuttaminen ja suunnittelussa otetaan huomioon myös koettu turvallisuus, ei pelkästään tilastollinen riskosten todennäköisyys.

Bo Grönlund viittaa asuinalueen hyvään noidankehään: viihtyvyys ja turvallisuus lisäävät vastuunottoa

ympäristöstä, mikä puolestaan vähentää rikollisuutta, mikä taas lisää viihtyvyyttä jne. Rikoksantorjunnan kannalta on tärkeää, että tilaan liittyvät vastuusuhteet ovat selkeät. On tiedettävä, mikä on julkista ja mikä yksityistä. Lisäksi on tärkeää, että tilassa liikkuu ihmisiä.

– Kaupunkien keskustat saattavat olla hyvinkin autioita liikkeiden sulkemisen jälkeen, koska ihmiset pelkäävät liikkuu, kun kukaan muukaan ei ole liikkeellä. Ongelma ratkeaisi sillä, että erilaiset kaupunkifunktiot, kuten asuminen ja työ, sekoitettaisiin eriyttämisen sijaan. Kaupunkitilan tulisi olla jatkuvassa käytössä vuorokauden ympäri, korostaa Grönlund.

Ympäristön huomioiminen, tilan näkyvyys ja sen kansoittaminen ovat tanskalaisen suunnittelun periaatteita ja Grönlund tarjoaa niitä ratkaisuksi muillekin pohjoismaille. Graffitien vähentämisessä on hänestä tärkeää, että töhryt poistetaan välittömästi eikä laillisia graffiteja sallita lainkaan.

– Automurtojen vähentämiseksi parkkipaikat tulisi suunnitella niin, että alueelle on esteetön näkyvyys. Tunnelit pitäisi rakentaa siten, ettei jää sokeita kohtia ja paikasta toiseen pitäisi päästä katua pitkin avoimessa tilassa.

Kirjoittaja on rikoksantorjunta-neuvoston erikoissuunnittelija.

Vakuutusala torjuu rikoksia usealla rintamalla

Vakuutusrikollisuuden torjunnassa tavoitteena on, että vakuutusvilpistä aiheutuva korvausmeno minimoituisi. Muun rikollisuuden vähentämiseksi työskennellään, jotta rikoksista aiheutuvat korvausmenot alenisivat. Menetelmät ovat sekä ehkäiseviä että ongelmiin havaitsemisvaiheessa pureutuvia.

Pelkästään vakuutusrikollisuudesta aiheutuva vuotuinen menetys on Suomessa miljardiluokkaa. Tämän lisäksi on vaikea arvioida, miten paljon maksetaan muun rikollisuuden seurauksena aiheutuvia korvauksia rikoksesta kärsineille ja kuinka paljon korvauksia jää saamatta takaisin syyllisiltä. Vakuuteuille vahinkovakuutuksesta maksettava korvausmeno on toistakymmentä miljardia markkaa. Vilpin osuudeksi tästä menosta arvioidaan kymmenisen prosenttia, volyymitaan paljon suuremmassa henkilövakuutuksessa kolmesta viiteen prosenttia.

Vakuutusvilppitapaukset tulevat tietoon monella tapaa. Lähes yhdeksän tapausta kymmenestä selviää jo vahinkokäsittelijöiden ja -tarkastajien

työssä, loput poliisin, vakuutusetsivien ja ilmiantojen perusteella. Vakuutusetsivät ovat kouluttaneet vahinkokäsittelijöitä ja -tarkastajia havaitsemaan epäselvyyksiä asiakirjoissa sekä tekemään itsenäisesti tietojen tarkastuksia. Etsivät ovat kouluttaneet myös myyntihenkilöstöä havaitsemaan vilpillisellä mielellä vakuutusta hakevia henkilöitä. Myyntihenkilöiden merkittäviä saavutuksia tällä saralla ei ole mitenkään kirjattu.

Myös vakuutusetsivät ovat mukana selvittämässä etukäteen, voidaanko vakuutus myöntää. – Jos myyntihenkilö kunta epäilee jotain, se ottaa yhteyttä vakuutusetsiviin. Kysymys voi olla esimerkiksi lukuisista aikaisemmista epäselvistä vahingoista, kertoo Vakuutusyhtiöiden Keskuslii-

Atte Ramslandin mukaan vakuutusetsivät selvittävät vuosittain 2 500 tapausta.

ton rikosvahinkotarkastaja Atte Ramsland. Hänen mukaansa etsivät selvittävät vuosittain noin 2 500 tapausta sekä lisäksi viljalti tiedusteluja, joissa halutaan ainoastaan vahvistus johonkin yksityiskohtaan.

– Poliisille ei ilmoiteta

paljon juttuja. Useimmiten juttu päättyy siihen, että korvaus evätään ja vakuutus irtisanotaan. Asiakas tyytyy tähän, koska tietää, että olisi heikoilla mahdollisessa siviilijutussa, sanoo Ramsland.

Ensimmäinen päätoiminen

vakuutusetsivä palkattiin alalle 1972. Ratkaisu osoittautui oikeaksi ja jokaisessa yhtiöryhmittymässä oli etsivä vuonna 1985. Työmäärän kasvassa lisättiin yhtiöihin ja keskusjärjestöihin (LVK, SVK) etsiviä niin, että heitä on tällä hetkellä 26. Käytännössä kaikki varsinaiset etsivät ovat taustaltaan poliiseja.

Vakuutusetsivillä on oma foorumi lähinnä omaa koulutustaan varten sekä neljä työryhmää, jotka tekevät ehdotuksia vakuutusvilpin torjumiseksi. Asioissa pureudutaan samalla yleiseen rikollisuudentorjuntaan ja yhteistyön kehittämiseen erityisesti poliisin kanssa.

RIKOSTILAISUUKSIA VÄHENNETÄÄN

Vakuutusala panostaa myös muuhun rikollisuudentorjuntaan. Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto ja yksittäiset vakuu-

tusyhtiöt tarjoavat muun muassa murtosuojausneuvontaa – erityisesti kiinteistöjen ja ajoneuvojen lukitusneuvontaa sekä laativat niihin liittyviä ohjeistuksia. Osa ohjeistuksista on velvoittavia vakuutusehtoja vakuutus sopimusten liitteinä. Viime aikoina vakuutus alalla on panostettu tuhopolttojen torjuntaan uusien suoje-luvaatimuksin.

Suojaamalla ja vähentämällä rikoksentekijöille tarjoutuvia tilaisuuksia vähennetään tapahtuvia rikoksia. Kaikenlaisten rikosten väheneminen on vakuutusyhtiöiden ja niiden asiakkaiden yhteinen etu.

Vakuutusala osallistuu huumeidenkäytön vastaisiin kampanjoihin, jotta myös huumeiden ympärillä pyörivä rikollinen bisnes ja siitä aiheutuvat vakuutuskorvausmenot saataisiin kuriin. Varastetuja ajoneuvoja jäljitetään yh-

teistyössä viranomaisten kanssa, jotta saataisiin takaisin ajoneuvot, joista varkausvakuutus korvaus joudutaan maksamaan. Tällaisissa tapauksissa ei siis ole kyse varsinaisesta vakuutusrikollisuudesta tai -vilpistä.

VILPPIREKISTERI

Vakuutus alalla on käytössään tietosuojalautakunnan myöntämän luvan mukaisesti ns. vilppirekisteri. Rekisterin pitämisen edellytys on, että poliisille on tehty tutkintapyyntö henkilöstä, jonka nimi on kirjattu rekisteriin. Nimi on poistettava rekisteristä, jos esitutkinta keskeytetään, syyttäjä jättää syyttämättä tai tuomioistuin antaa vapauttavan päätöksen. Muussa tapauksessa nimi säilyy rekisterissä viisi vuotta. Vilppirekisterissä on tällä hetkellä noin 450 nimeä. Vilpillä aikaansaatu keski vahinko on kyseisillä henki-

löillä ollut 100 000 markan luokkaa.

VAHINKOREKISTERI

Ensi vuoden alusta vakuutusyhtiöillä on tietosuojalautakunnan lupa vahinkotietojen kirjaamiseen yhteiseen vahinkorekisteriin. Rekisterin tavoitteena on mm. estää asiakasta saamasta useampia korvauksia samasta vahingosta. Rekisteristä paljastuvat aika myöten myös sellaiset henkilöt, joille sattuu poikkeuksellisen paljon tietyn tyyppisiä vahinkoja. Vahinkotietojen rekisteröinti alkaa näillä näkymin käytännössä ensi kesänä. Koska vahinkorekisteristä kerrotaan asiakkaalle viimeistään korvauksen hakuvaiheessa, rekisterin vilppiä ehkäisevä rooli kasvaa tulevaisuudessa merkittäväksi. ■

Joona Vuorenpää on Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton tiedotuspäällikkö.

Vakuutusetsivä tutkii ja neuvo

Juttuja ratkeaa vakuutusetsivän pohjatyön ansiosta vuosittain miljoonien markkojen arvosta. Osa rahoista saadaan vakuutusyhtiölle takaisin.

Vakuutusvilppitapauksia paljastuu eniten autovahinkopuolella, mutta tällä hetkellä myös henkilövahingot työllistävät. Yrittäjäin Fennian erikoistarkastaja Maarit Kaakkomäki kertoo, että tyypillinen tapaus on henkilö, joka käy töissä "tapaturmasta" huolimatta ja saa yhtiöltä korvauksia.

– Näissä tapauksissa seuraan henkilöä, haastattelen hänet ja käymme vahingon yhdessä läpi. Yleensä asiakkaalle selviää nopeasti tilanteen luonne, kun esittäydyn

erikoistarkastajaksi ja sanon, etten tee normaalia vahinkokäsittelyä. Harvoin vilppiin syyllystynyt asiakas kuitenkin luovuttaa tässä vaiheessa, Kaakkomäki harmittelee.

Vakuutusetsivän tyypillinen työpäivä koostuu asiakastapaamisista ja vakuutettujen vahinkopaikkojen tarkastuskäynneistä. Näitä ovat mm. murretut kellarikomero ja palokohteet, joissa voi olla jäljellä enää hiilikasa, autonromu tms.

– Toinen puoli työstäni on se, että käyn kouluttamassa sekä asiakkaita että yhtiömme henkilökuntaa turvallisuusasioihin. Tämä on nimenomaan ehkäisevää rikoksentorjuntatyötä, Kaakkomäki sanoo.

Maarit Kaakkomäki tekee tutkinnan esityötä ja neuvoo turvallisuusasioissa.

Kynnys juttujen antamiselle poliisin esitutkintaan on Maarit Kaakkomäen mukaan noussut selvästi. – Tapauksen täytyy olla perusteellisesti pureskeltu. Vakuutuspetosasiat ovat vaikeita vakuuttamisen erityispiirteiden

ja ongelmien takia ja poliisin puolella jutuissa on pitkiä ruuhkia. Lain mukaan vakuutusetsivällä ei ole tavallista kansalaista laajempia tutkintavaltuuksia. Tämä asettaa rajansa sille tutkinnalle, mitä voimme tehdä. ■

Organisoidun rikollisuuden tila ja torjunnan haasteet

Suomen rikollisuustilanne on muuttunut olennaisesti parin viime vuoden aikana. Huu-
mausaineitten salakuljetus ei ole enää suomalaisten hajanaisen yksityisyritteliäisyyden
varassa, vaan aineitten markkinoista huolehtii Viron ja Venäjän organisoitu rikollisuus.
Vakavan rikollisuuden torjunnasta on tullut myös paikallisen turvallisuustyön haaste.

Venäjän ja Viron orga-
nisoidun rikollisuu-
den vaikutus näytti
1990-luvun lopulla jäävän
toistaiseksi vähäiseksi. Itäisten
hämärämiesten ote talouselä-
mästä ei lujittunut. Kasvava
huumausaineitten salakulje-
tus ja levitys oli tutkintatieto-
jen mukaan ennen kaikkea
suomalaisten ja muutamien
maahanmuuttajakansallisuuk-
sien käsissä.

Suomessa suosittu amfeta-
miini oli kuitenkin 1990-lu-
vun puolivälin vuosina niin
puhdasta, että se saattoi tulla
vain lähes suoraan laborator-
iosta. Aine tuli Virosta ja sitä
toivat maahan yleensä virolai-
set kuriirit suomalaisten tila-
uksesta. Itärajalla huumausai-
neita tavattiin vain satunnai-
sesti.

MITEN MAIHINNOUSU TAPAHTUI

Käänte tapahtui vuoteen
1998 tultaessa, kun lähinnä
Afganistanista tuotu valkoinen

heroiini valtasi Venäjän kasva-
vat huumemarkkinat myös
Suomen lähialueilla. Aineen
hinta romahti, sillä sitä oli nyt
saatavissa runsaasti ja helpos-
ti. Suomessa tilanne näkyi en-
nen kaikkea pääkaupunkiseu-
dulla, kun poliisin selvitetä-
väksi alkoi tulla huomattavan
runsaasti automurtoja, joissa
oli viety varsinkin kallista
elektroniikkaa.

Rikosten tekijät olivat
usein ns. paluumuuttajiin lu-
ettuja nuoria. Tyypillistä näil-
le nuorille oli ongelmaksi ke-
hittynyt heroiinin käyttö. Tu-
tuista elinympäristöistään irti
reväistyjen, usein ummikko-
venäläisinä maahan tulleiden
nuorten juurettomuus sekä
suomalaisen yhteiskunnan
valmistautumattomuus hei-
dän maahanmuuttajina tarvit-
semansa tuen antamiseen loi
edellytyksiä uudenlaisen ri-
kollisuuden rantautumiselle
Suomeen.

Samaan aikaan virolainen
ja ennen kaikkea vironvenäläi-

nen organisoitu rikollisuus
oli toipumassa vuosikymme-
nen alkupuolen väkivaltaisten
reviiritaistelujen jälkeen. Pa-
luumuuttajanuorista tuli näil-
le venäläisen organisoidun ri-
kollisuuden kanssa tiiviissä
yhteistyössä toimiville rikol-
lisryhmille erinomainen apu-
voima, jonka turvin halpa val-
koinen heroiini levisi nopeas-
ti Suomen markkinoille ja
syrjäytti poltettavan edeltä-
jänsä, ruskean heroiinin.

HUUMEKAUPPA VIRO- LAIS-VENÄLÄISILLÄ RIKOLLISRYHMILLÄ

Virolainen ja vironvenäläinen
organisoitu rikollisuus on tär-
keä osa viime kädessä venäläi-
sen organisoidun rikollisuu-
den johtamaa toimintaa.
Näille rikollisryhmittymille
on ominaista tiivis ja kurin-
alainen yhteistoiminta yhteis-
kassamaksuineen, eri kansalli-
suuksia edustavien ryhmien
tiukka työnjako ja hyvin laa-
jalle levittäytynyt kansainväli-

syys. Jo 1990-luvun puolivä-
lissä kävi ilmi, että hasista
tuotiin Suomeen Hollannin
lisäksi myös Espanjasta, ja
suurimpien salakuljetusjuttu-
jen tekijöiksi paljastui virolai-
sia rikollisryhmiä.

Toiminnan takana oli viro-
laisia ja vironvenäläisiä, joilla
oli kiinteä yhteys Espanjan
aurinkorannikolle kasvaneeseen
maanmiestensä siirto-
kuntaan kuuluneisiin organi-
soidun rikollisuuden vaikutta-
jiin. Verkosto loi henkilösuh-
teittensa turvin tehokkaasti
tarpeelliset kontaktit eri puo-
lille Eurooppaa.

Tällä hetkellä virolaiset ja
vironvenäläiset rikollisryhmät
hoitavat Suomen huumausai-
nemarkkinoilla sekä aineiden
maahantuonnin että levityk-
sen. Keskusrikospoliisin ri-
kosylikomisario Tuomo Koho
onkin todennut, että ennen
sentään tarvittiin suomalaisia
huumeiden jakelijoiksi, nyt
heitä tarvitaan enää Viron ri-
kollisjohtajien valmistutta-

Vaikka huumausainerikollisuus on tällä erää Suomessa organisoidun rikollisuuden keskeinen toimiala, se on vain yksi vaihtoehto.

man, Suomeen salakuljetuttaman ja täällä levityttämän aineen käyttäjiksi.

TAVOITTEENA SUURET JA NOPEAT HYÖDYT

Euroopan reittejä käyttäen rikollisryhmät tuovat maahan hasista sekä sen vielä melko vähäisen määrän kokaiinia, jolle Suomessa on kysyntää. Suomen ja pohjoismaiden markkinoita varten tarkoitettu amfetamiini valmistetaan Virossa siirreltävässä laboratorioissa ja myös ekstaasin suuri mittainen valmistus on aloitettu. Suomen markkinoilla esiintyvä heroini on valtaosin valkoista, ennen kaikkea Afganistanissa tuotettua ainetta. Se kuljetetaan Suomeen Venäjän kautta, useimmissa tapauksissa Viron kautta.

Takavarikkoerien tuntuva kasvu erityisesti kuluvan vuoden aikana kertoo selvää kieltään Suomeen suuntautuvan huumausaineiden salakuljetuksen luonteesta: kyseessä on suurimittainen ja nopeita hyötyjä tavoitteleva toiminta. Suurimmat amfetamiinierät ovat kasvaneet muutamasta kilosta yli kymmeneen kiloon. Myös suurimmat heroinin takavarikkoerät ovat olleet entistä suurempia.

Keskusrikospoliisin tutkija, dosentti Jari Leskinen on arvioinut, että Afganistanin nykyinen tilanne voi johtaa Suomen markkinoilla jopa heroinin loppumiseen joksikin aikaa, mikä antaa tilaa mm. heroiniakin huomattavasti vahvempien, synteettisesti valmistettujen erittäin vaarallis-

ten korvaavien aineiden markkinoille.

ORGANISOITU RIKOLLISUUS ON JOUSTAVAA

Suurimittainen huumausainerikollisuus on ammattimaista toimintaa, johon liittyy myös monenlaista muuta rikollisuutta, niin kuin rahanpesua, talousrikollisuutta, omaisuusrikollisuutta, ihmiskauppaa ja väkivaltaakin. Vaikka huumausainerikollisuus on tällä erää Suomessa organisoidun rikollisuuden keskeinen toimiala, se on vain yksi vaihtoehto. Suunnitelmallinen rikollisuus on tyypillisesti hyvin joustavaa ja se hakeutuu herkästi aloille, joilla markkinat ja toimintaedellytykset ovat parhaat.

Organisoidun rikollisuuden torjunta ja ennen kaikkea ennalta ehkäisy on noussut viime vuosina keskeisesti esiin Euroopan Unionin rikostorjuntaa koskevissa linjauksissa. Keinoja on etsitty ennen kaikkea rikosten tilanne- ja torjunnasta sekä riskejä lisäävästä valvonnasta. Keskeistä on myös on monialainen viranomaisyhteistyö.

LAILLISIA RAKENTEITA JA PALVELUJA KÄYTTÄEN HYVÄKSI

Organisoitu rikollisuus ei toimi yhteiskunnan ulkopuolella vaan hyödyntää laillisia palveluja ja mahdollisuuksia, kun se etsii kysyntää laittomille tuotteilleen. Rajat ylittävä monikansallinen rikollisuus ei siksi ole etäinen paha, joka ei kosketa yksityistä kan-

salaista, yritystä tai paikallisyhteisöä. Organisoitu rikollisuus ei tule toimeen ilman niitä palveluja ja rakenteita, jotka kuuluvat myös jokapäiväiseen elämäämme. Ilman paikallistason torjuntatoimien onnistumista organisoidun rikollisuuden etenemistä on mahdoton ehkäistä.

Vakavan, ammattimaisen ja suunnitelmallisesti toteutetun rikollisuuden torjunnan ja varsinkin ennaltaehkäisyn haasteet tuleekin tiedostaa ja ottaa huomioon myös paikallisella tasolla, yhteisöissä ja yksityisten kansalaisten keskuudessa. Erityisen tärkeää on, että liike- ja hallintotoiminnassa ymmärretään organisoidun rikollisuuden riski ja tunnustetaan sen toimintatavat ja toiminnot, jotka tarjoavat sille etenemisteitä.

TORJUNTA PAIKALLISYHTEISÖNKIN ASIAKSI

Onnistunut rikoksantorjuntayhteistyö edellyttää kaikissa toiminnoissa ja kaikilla tasoilla sen tiedostamista, että vastuu omasta toimialasta merkitsee myös vastuuta siitä, ettei sitä käytetä hyväksi rikoksenteossa. Rahanpesun torjunnassa tällaisesta asennoitumisesta on jo tehty velvoite useilla taloudellisen toiminnan sektoreilla.

Organisoitu rikollisuus ei toimi johtajiensa varassa vaan saa elinvoimansa käytännön toteuttajistaan. Laittomuus juurtuu rikollisuuden kyllästyneiden elinympäristöjen, toimintatapojen ja alakulttuurien vakiintumisen myötä. Siitä

syystä on myös pyrittävä ehkäisemään sellaisten elämäolosuhteitten syntyä, joissa laitton toiminta tarjoutuu nuorille ensisijaiseksi selviytymistieksi. Maihinnousun mahdollisuuksia etsivä vahva rikollistraditio on monesti löytänyt Euroopassakin laajentumistiensä juurettomiksi eriytyneistä vähemmistöryhmistä. Näin on käynyt myös Suomessa, kun venäjän- ja vironkielisistä maahanmuuttajista on valikoitunut arvokasta työvoimaa Venäjän ja Viron rikollisjohtajille.

Erityisen tärkeä asema suurimittaisen ja vakavan organisoidun rikollisuuden torjunnan kehittämisessä on rikollisuuden tilan ja toteuttamistapojen suunnitelmallisella seurannalla, joka luo pohjan toiminnan suuntaamiselle ja toimenpiteitten kohdistamiselle. Entistä enemmän huomiota on kiinnitettävä rikollisen toiminnan kehityksen ja sille avautuvien markkinoiden ennakointiin. Tässä onnistuminen edellyttää kaikkien tahojen ja tasojen tiedon ja asiantuntemuksen huomioon ottamista. Torjuntatoimien onnistunut kohdistaminen taas vaatii riskejä koskevan tiedon ja kamista kaikilla tahoille ja tasoille. Näistä tehtävistä rikosten toteuttamistapojen asiantuntijoina paikallisilla ja valtakunnallisilla lainvalvontaviranomaisilla on yhteistoiminnan keskeinen vastuu. ■

Dosentti Tuija Hietaniemi toimii tutkijana keskusrikospoliisin rikostietopalvelussa.

Suomalaisen terrorismin kirjava perintö

Lallista puukkojunnareihin, linnaleiristä Kemin lakkoon

Viime aikoina on oltu huolissaan terrorismin leviämisestä myös Suomeen, mutta itse asiassa kirjoitettu historiamme alkaa väkivaltaisesta mielenilmauksesta. Talonpoika Lallin tekemää englantilaissyntyisen piispa Henrikin surmaa Köyliönjärven jäällä on tulkittu vastaterrori-iskuksi suomalaisia kristinuskoon käännätyitä ulkomaalaisia vastaan. Ristiiriita globalisaation ja suomalaisen impivaaralaisuuden välillä vaikutti jo 1100-luvulla.

Nykyisin talonpojat ovat kuitenkin säyseämpiä. Joku vuosi sitten tyydyttiin vain kaatamaan poliisiauto EU:n toimiston edessä Helsingissä.

Terrorismi on monimutkaista ja paradoksaalista. Hävinneet terroristit mieluusti unohdetaan ja voittaneet pitävät itseään vapaustaistelijoita. Meilläkin terroristit ovat usein olleet tavallisia rikollisia tai lähellä rikollisuutta.

NUIJASOTA SYTTYI LINNALEIRISTÄ

Terrorismi ei ole aina yksittäisten ihmisten tai joukkojen kapinaa valtarakenteita vastaan. Valta sisältää mahdollisuuden väkivaltaan. Suomesakin valtio on usein perustunut terroriin.

Kruunun tavoittelijoiden

valtataistelu 1500-luvun lopun Suomessa kiihdytti linnaleireihin majoittuneet sotajoukot rosvojoukoiksi. Takavarikot armeijan ”tarpeisiin” tuottivat kansalle tuhoisia seurauksia. Talonpoikien mahdollisuuksina olivat nälkäkuolema tai kapina, mutta Nuijasota päättyi verilöylyyn.

Linnaleiriä voisi verrata nykyaikaisen sotilasjuntan terroriin. Rahvaan kapinointiin puolestaan ei liittynyt terrorismille tyypillisiä salanhankkeita, vaikka vallanpitäjien vastustaminen ei ollut yksin suomalainen ilmiö. Talonpoikaskapinoita oli uuden ajan alussa kaikkialla Euroopassa.

HÄJYT OLIVAT ELÄMÄNTAPARIKOLLISIA

Suomalaisen kansanperinteen kestoosuosikkien, häyjien,

puukkojunnareiden, verityöt Etelä-Pohjanmaalla pitivät ihmiselämää ja lakeja täysin pilkkanaan. Henkirikokset vaativat maakunnassa vuosina 1810–1880 tuhansia uhreja.

Liikehdintä jatkui pitkään, sillä kiinnijäämisriski oli pieni. Kun nykyään alle kymmenen prosenttia henkirikoksista jää selvittämättä, puukkojunnareista syyllinen tuomittiin tuskin puoleen surmista.

Todistajat pakotettiin vaikeamaan terrorilla ja kostolla. Terrori yleensä lisää terroria. Järjestysvallan tehotonmuuteen kyllästynyt väestö lynkkasi ja jopa palkkasi murhaajia tekemään puukkojunnareita vaarattomiksi, ja se taas vain tiivistä rikollisten rivejä.

Puukkojunnareus jatkui pisimpään ja tuhoisimpana

Etelä-Pohjanmaan syrjäisimissä osissa. Maaseutu ja ihmisten läheisyys eivät vähennä väkivaltaa. Nykyäänkin surmaaja on yleensä tuttu, eikä uhkaava tuntematon ihminen. Väkivaltaa vain mieluusti selitetään kaupungistumisella.

Puukkojunnarit riehuvivat päämäärättömästi ja siksi heitä on vaikea pitää varsinaisina terroristeina. Väkivallan määrän ja laajuuden suhteen he olivat kuitenkin vähintäänkin elämäntaparirikollisia, kuten nykyisin mielenosoitusten kasvottomat mellakoitsijat tai jalkapallohuligaanit.

POLIITTISET MURHAT AKTIVISMIN HUIPPUNA

Kansainvälinen terrorismi on runsas sata vuotta vanha ilmiö. Suomeen terroriteot ja

Suomeen terroriteot ja ulkomaisten yhteydet omakuttiin Venäjällä itsevaltiutta vastustaneilta anarkisteilta.

ulkomaisten yhteydet omakuttiin Venäjällä itsevaltiutta vastustaneilta anarkisteilta.

Meillä vehkeilijöitä nimettiin aktivisteiksi, mikä kuitenkin luo heistä liian tehokkaan kuvan. Yleensä terroriteot jäivät kokonaan suutareiksi taitamattomuuden takia tai vain odoteltiin otollista hetkeä.

Eugen Schauman ei odottanut, vaan hän murhasi vuonna 1904 vihatun kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin ja itsensä. Esimerkki aktiivisten aktivisteja ja osansa saivat omatkin virkamiehet. Merkittävin lienee senaatin prokuraattori Eliel Soisalon-Soinisen surma 1905.

Salamurhainnostuksen myöhäinen ilmentymä on itsenäisyyden alussa 1922 tehty ministeri Heikki Ritavuoren murha. Ritavuori oli lehdistössä leimattu kommunistisyntävälliseksi ja tekijä selittikin ampuneensa ”ministerin, ei henkilöä”. Sen jälkeen poliittisia salamurhia ei ole Suomessa tehty.

Vaikka alkuperäisten aktivistien teot jäivät lopulta niukoiksi, aktivistit olivat kuitenkin ensimmäisiä poliittisesti järjestäytyneitä ja kansainvälistä verkostoa luoneita terroristeja Suomessa.

VALKOISEN TERRORIN PUNAINEN HAAVA

Terrorista tuli 1900-luvulla yhä enemmän sodankäynnin väline. Vaikka punainen ja valkoinen terrori ovat sisällissotailmiöitä, uusin tutki-

mus on paljastanut, että vuoden 1918 terroritekojen takana oli usein henkilökohtaisia motiiveja.

Tuhansien suomalaisten kuolemaan johtaneiden tapahtumien perintö on molemmin puolin yhä edelleen kipeä. Muutama vuosi sitten professori Heikki Ylikangas nostatti miltei uuden kansanliikkeen tutkimuksellaan Tie Tampereelle. Silti sama kansa on välillä taistellut talvisodan ja kohonnut hyvinvointivaltioksi.

Terrori voi olla ajallisesti lyhyttä, mutta jälkiä on hankala lakaista pois. Entisen Jugoslavian alueella 1990-luvun terroritekoja perusteltiin legendoilla keskiaikaisista tapahtumista. Vasta 80 vuotta sisällissodan jälkeen kaikki traagisissa tapahtumissa kuolleet suomalaiset pyritään luetteloimaan asiaa varten perustetussa sotasurmaprojektissa.

RAUHAA VIEDÄÄN LAPUALTA

Valkoinen Suomi armahti punaiset, mutta pyrki patoamaan kommunismin itärajalleen. Ennen toista maailmansotaa äärivasemmiston toiminta oli kiellettyä, ja kommunistit toimivat etupäässä maanalaisesti ja kiihottamalla lakkoihin.

Ennen vuoden 2001 lääkilakkoa pisimmät lakot olivat olleet 1920-luvulla Moskovaan ohjatut satamien ja telakkojen poliittiset lakot. Työtaisteluita taas vastustettiin lakonmurtajakaarteilla, joista

tunnetuin oli Vientirauha. Työtaistelut saivat välillä terrorin piirteitä, sillä rikkureilla oli jopa käsiaseita.

Maaseudullakin pantiin tuulemaan, mutta läskikapina pohjoisen metsäkämpillä ja Nivalan konikapina jäivät lopulta spontaaneiksi mielenilmauksiksi vailla poliittisia päämääriä.

Terrori yltyi lapuanliikkeen myötä. Järjestö torjui aluksi kommunisteja mutta kehittyi nopeasti koko vasemmistoa ja yleensä parlamentarismia vastustavaksi. Vaikka kuolonuhreja oli vain muutamia, ja Mäntsälän kapina oli enemmän liikkeen johtajien juopottelureissu kuin vallankaappausyritys, demokratia vaarantui. Monet viranomaiset myös suosivat lapualaisia.

Terrorin laaja kannatus, jota lapuanliikkeellä toki oli, yleensä päättyi, kun se saavuttaa päämääränsä. Lapualaisuus tavallaan ampui itseään jalkaan. Liike lakkautettiin sen omasta painostuksesta säädettyihin lakeihin.

TERRORI 1900-LUVUN LOPPUPUOLISKOLLA

Välirauhan 1944 jälkeen poliittiset voimasuhdanteet muuttuivat ja kommunistit miehittivät valtiollisen poliisin. Saavutukset jäivät kuitenkin vähäisiksi ja lopulta punainen Valpokin tukahtui omaan vainoharhaisuuteensa.

Vaaran vuosina 1940-luvulla työtaistelut kiihtyivät usein väkivaltaisiksi mielenosoituksiksi. Tunnetuimpia lienevät Arabian tehtaiden

lakko Helsingissä ja erityisesti Kemin lakko 1949, jossa sai surmansa kaksi lakkolaista epäselvissä olosuhteissa.

Tapahtuman jälkeen meikäläisissä mielenosoituksista on saatu enimmäkseen henkisiä ruhjeita. Harvinaisia kuolonuhrit ovat olleet muullakin länsimaissa.

Sinänsä Manner-Euroopassa mielenosoitukset ovat yhtä arkipäiväistä edunvalvontaa kuin tupo-neuvottelut meillä. Pohjoisessa lintukodossa puolestaan on totuttu siihen, että karvalakkilähetystö on rajua kannanotto.

Moottoripyöräjengien välienselvittelyissä, pommiiskuissa ja saatananpalvojen menoissa on vielä selvitty verraten vähin menetyksin, vaikkakaan ei ilman kuolonuhreja.

Suomessa on rauhallista, mutta kansainväliset sopimukset voivat tuottaa meille terroristeja tai sota- ja ihmisoikeusrikollisia tosin suorittamaan tuomiotaan. Sekin kasvattaa riskejä. ■

Kirjoittaja on historiantutkija.

Kirjoittaja on OM:n kriminaalipoliittisen osaston osastopäällikkö.

Rikosprosessi kokonaisuutena – keskipisteenä ihminen

Kuuntelin syksyllä syyttäjäpäivän puhujia. Syyttäjät, poliisit ja tuomarit korostivat, että rikosprosessi on nähtävä kokonaisuutena, jossa osien tulee liittyä toisiinsa. Puhuttiin siitä, kuinka tärkeää on, että esitutkintaviranomaisten, syyttäjien ja tuomioistuimen muodostama ketju toimii. Prosessilta kaivattiin oikeudenmukaisuutta ja sujuvuutta. Mutta yhdessäkään alustuksessa rikosprosessin kokonaisuuteen ei liitetty rangaistusten täytäntöönpanoa. Lähinnä puhuttiin vain prosessista, joka koskee jotain tapahtunutta tekoa. Vasta iltapäivän lopulla puheenvuoron sai arkkiatri Risto Pelkonen. Hän ei puhunut prosessista vaan ihmisestä.

Uusklassisen rikosoikeuden mukaan rangaistavuuden ja rangaistuksen mittaamisen tulee perustua itse tekoon ja siitä ilmenevään tekijän syyllisyyteen. Tuomitsemisen näkökulmasta teko onkin etusijalla. Syyttämisen ja tuomitsemisvaiheessa keskeistä on teon juridinen arviointi: toteuttaako teko jonkin rikoksen tunnusmerkistön ja mikä on oikea rangaistus kyseessä olevasta rikoksesta.

Mutta kun katsotaan rikosprosessia

kokonaisuudessaan, päärooliin nouseekin rikoksen tekijä, ihminen. Esitutkinnan keskeinen kysymykset ovat yleensä kuka ja miksi. Kysytään, kuka rikoksen on tehnyt ja selvitetään teon syitä ja olosuhteita. Pantaessa rangaistusta täytäntöön kriminaalihuollossa ja vankeinhoidossa kysytään mitä ja miten. Mitä rangaistuksen täytäntöönpanon aikana pitäisi tehdä tälle rangaistustaan suorittavalle ihmiselle. Miten lisätään yhdyskuntaseuraamusta suorittavan tai vangin edellytyksiä rikoksettomaan elämään vapautumisen jälkeen.

Toisinaan väitetään, että kriminaalipoliittinen keskustelu on Suomessa kovin laimeaa ja vähäistä. Kuitenkin, kuten Risto Jaakkola kysyy Haasteen ensimmäisen numeron pääkirjoituksessa, onko toista yhtä suurta media-aihetta kuin rikollisuus? Kirjoittelua ja puhetta on paljon. Käytetyt puheenvuorot liikkuvat kuitenkin kovin eri tasoilla eivätkä tasot kohta toisiaan. Joskus tuntuu, että yleisönosaston kansalaismielipiteet

ja kriminaalipoliittisen ammattilehden kirjoittajat eivät puhu lainkaan samasta ilmiöstä – ehkä sittenkin on enemmän puhetta kuin keskustelua.

Rikosprosessin tehtävä voidaan määritellä niinkin, että siinä palautetaan rikoksella loukattu oikeustila ennalleen: rikos hyvitetään tuomitsemalla siitä lain säättämä rangaistus. Kriminaalipoliittikan asiantuntijoille on tärkeää esimerkiksi säilyttää kustannusten ja hyötyjen tasapaino seuraamusjärjestelmän vaihtoehtoja punnittaessa

Arkielämässä tärkeät asiat hahmottuvat toisin. Vallitsevaa oikeustilaa tai kustannus-hyötyanalyysia oleellisempaa on, että on olemassa tekijä, elävä ihminen, joka jostakin syystä on tehnyt rikoksen, ja usein myös uhri, joka on rikoksen seurauksena kärsinyt vahinkoa. Joskus molempien elämä on saattanut rikoksen johdosta jopa suistua raiteiltaan. Heidän näkökulmansa kriminaalipoliittikkaan on äärimmäisen käytännönläheinen.

Kriminaalipoliittisessa keskustelussa pitäisi nykyistä paremmin saada asiantuntijoiden ja osallisten näkökulmat kohtaamaan ja löytää heille yhteinen

Yhteiskunta suojataan, jos uusimisriskiä voidaan vähentää vankeinhoidon sisältöä kehittämällä sekä varmistamalla täytäntöönpanon ja yleisten tukijärjestelmien yhteentoimivuus.

kieli. Se voisi tehdä myös mahdolliseksi arkisten rikoskokemusten välittymisen asiantuntijoille ja kriminaalipoliittisten tavoitteiden paremman ymmärtämisen ns. kadunmiesten keskuudessa.

Rikosprosessissa tuomitaan tekijälle oikeudenmukainen rangaistus ja rikoksen uhrille mahdollisesti vahingonkorvaus. Laajemmasta näkökulmasta kriminaalipoliittisen järjestelmän tehtävä on paljon haastavampi. On löydettävä keinoja ja menettelytapoja, joilla sekä rikoksentekijä että rikoksen uhri "saatetaan" jopa vuosia kestävä (elämän)prosessin läpi niin, että oikeudenmukaisuus toteutuu, ja uhrin, mutta myös tekijän elämä vaurioituu mahdollisimman vähän, ja yhteiskunnan turvallisuus säilyy. Tätä taustaa vastaan on syytä tarkastella myös rikosprosessin toimivuutta ja sitä toteuttavien viranomaisten toimintatapoja.

Paljon aikaa oikeustieteessä on käytetty rangaistuksen tarkoituksen ja tavoitteen määrittämiseen. Onko se menneeseen suuntautuva sovitus tehdystä rikoksesta vai katsotaanko eteenpäin ja rangaistaan, jotta rikoksentekijä ei tekisi uusia rikoksia. Rangaistuksen täytäntöönpanossa lähdetään normaalisuuden periaatteesta ja siitä, että rangaistuksen sisältönä on vapauden menetys ja muita rajoituksia käytetään siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat. Siitä huolimatta rangaistuksesta puhuttaessa koston ajatus piileskelee jossain, ja se on syytä tiedostaa.

Vankiloiden normaalien elinolosuhteiden puolesta joudutaan käymään jatkuvaa kamppailua. Onkin kysyttävää, olemmeko todella tehneet kaiken voi-

vamme siinä, että vankeinhoitolaitos toimii määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti. Uusintarikollisuuteen vaikuttamisen ajatus rangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteena on meillä vielä uusi, sillä kriminaalihuollon ja vankeinhoidon periaateohjelma vahvistettiin vasta vuonna 1998. Mutta vangin selviytymismahdollisuuksien edistäminen nostettiin vankeinhoidon keskeiseksi tavoitteeksi jo RTA-uudistuksessa vuonna 1975. Siinä toistuu usein ilmaisu "mahdollisuuksien mukaan". Olemmeko käyttäneet kaikki mahdollisuudet vai onko tuo ilmaisu ollut vain hyvä syy pitäytyä vanhaan?

Lausunnot vankeusrangaistuskomitean mietinnöstä saadaan syksyn aikana. Sen jälkeen alkaa tiivis työskentely, sillä hallituksen esitys uudeksi lainsäädännöksi on tarkoitus antaa ensi kevään lopulla. Tavoitteena on, että uusi vankeuslaki tulisi voimaan vuoden 2004 alussa. Mutta jo sitä ennen voidaan noudattaa komiteamietinnöstä ilmeneviä periaatteita, jotka eivät ole ristiriidassa nykyisen lainsäädännön kanssa. Tärkeimpänä pidän sijoittajayksiköiden työmenetelmien kehittämistä, jotta uuden lainsäädännön tullessa voimaan sijoittajayksiköt voivat ottaa vastaan niille aiottu tehtävät ja asettua komitean niille kaavailemaan tärkeään rooliin.

Juuri sijoittajayksiköissä joudutaan etsimään vastauksia vankeinhoidon tärkeisiin kysymyksiin, mitä ja miten. Silloin joudutaan keskittymään vankiin ja hänen persoonaansaakin liittyviin seikkoihin, selvittämään vangin elämänolosuhteita, aikaisempia tekoja, vahvuuksia ja heikkouksia. Vangin kanssa on käytävä läpi hänen rikokset ja niiden syyt, ja pu-

huttava niistä niiden oikeilla nimillä. Ei pidä hyväksyä, että "mulle sattui sellainen juttu", vaan vaadittava ymmärtämään, että "minä syyllistyin tähän rikokseen".

Niin ikään joudutaan selvittämään vangin senhetkinen motivaatio, joka voikin suuntautua uusiin rikoksiin. Joudutaan etsimään juuri niitä toimenpiteitä, joilla voidaan vähentää juuri tämän ihmisen uusimisriskiä. Tämä on suunnaton muutos nykyiseen tapaan eikä voi tapahtua sinä yhtenä yönä, kun uusi lainsäädäntö tulee voimaan. Muutos ulottuu niin vankilan organisaatioon, henkilökuntarakenteeseen, henkilökunnan koulutukseen kuin työtapoihinkin. Se on itse asiassa jo käynnistynyt, mutta vaatii paljon lisätyötä lähivuosien aikana.

Vankeinhoidossa keskeistä on turvallisuus. Vankien eristäminen muusta yhteiskunnasta on yksi tapa suojata yhteiskuntaa. Pääkeino eristäminen ei kuitenkaan voi olla, koska vankeusrangaistukset ovat määräaikaista. Pidemmällä tähtäimellä yhteiskunta suojataan, jos uusimisriskiä voidaan vähentää kehittämällä vankeinhoidon sisältöä sekä varmistamalla täytäntöönpanon ja yleisten tukijärjestelmien yhteentoimivuus.

Vankeusajan turvallisuuden eteen tulee tietysti tehdä kaikki voitava, kohdistuivat uhat sitten henkilökuntaan, toisiin vankeihin tai niihin, jotka ovat muurien ulkopuolelle. Turvatyössä keskeistä on vankien ja henkilökunnan vuorovaikutus sekä vankien hyvä tuntemus. Tekniset turvajärjestelytkin ovat tärkeitä, mutta niillä on vain täydentävä rooli. ■

Kirjoittaja työskentelee yhteiskunnallisten aineiden yliopettajana Vankeinhoidon koulutuskeskuksessa.

Geenit vai ympäristö?

Keskustelussa siitä, mikä määrä käyttäytymistämme, karkeimmista jaotteluista on päästy eroon. Geenit määräävät, mutta myös ympäristö määrää. Mutta harvoin niistä kumpikaan merkitsee ehdotonta kohtaloa.

Kaikkien ihmistieteiden, myös kriminologian piirissä, 1900-luvun suuri kysymys oli: mikä määrää käyttäytymisemme. Silloin ympäristö- ja kulttuurideterminismi näytti saavuttaneen selkävoinon. Ihminen on tabularasa, tyhjä taulu, josta vanhempien vaikutuksen, varhaislapsuuden, ehdollistamisen tai kulttuurin kautta muovautuu persoonallisuus. Jos hän tekee rikoksia, syitä voimme ainoastaan etsiä näistä edellisistä.

Biologinen ja psykologinen tieto on edennyt valtavin askelin sitten 1950–70-lukujen. Tämä ei ole merkinnyt keskustelun päättymistä, mutta karkeimmista jaotteluista on päästy eroon. Geenit määräävät, mutta myös ympäristö määrää. Mutta harvoin niistä kumpikaan merkitsee ehdotonta kohtaloa.

Asiaa voi yksinkertaisella tavalla havainnollistaa kasvien maailmasta. Tammenterhon sisällä on kaikki tarvittavat geenit, jotta siitä kasvaisi oikea suuri tammi. Mutta puun kasvaminen edellyttää myös oikeita ympäristötekijöitä: maaperää, auringonvaloa ja vettä. Kumpi on tässä sitten määräävä tekijä, geenit vai ympäristö? Ne toimivat kiinteässä vuorovaikutuksessa ja sama pätee myös ihmisen kehitykseen. Geenis-

tämme on luotu toimimaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Tarzanin kehitys ei ole mahdollinen.

Usko totaaliseen ympäristödeterminismiin on leimannut käyttäytymistietettä pitkään. Edelleen esiintyy näkemyksiä, joiden mukaan yhteistä ihmisluontoa ja/tai geneettisiä eroja ei ole olemassakaan, kulttuuri voi tehdä meistä mitä tahansa. Tähän sisältyy myös totalitarismin siemen: ihminen on ympäristönsä orja. Huonoista ympäristöistä tulee vain huonoja ihmisiä ja hyvistä ympäristöistä hyviä ihmisiä. Stalinin Neuvostoliitto oli eräässä mielessä ympäristödeterminismin ääriesimerkki. Kulakki-lapsetkin piti tuhota, koska he olivat kasvaneet väärässä ympäristössä.

Jos ympäristö määrää kaiken, olemme orjia ilman vapaata tahtoa. Jo Dostojevski kritisoi mielenkiintoisella tavalla ”miljöoteoreetikkoja”. Hänen mukaansa he ajattelevat, että kaikki paha johtuu vain ympäristöstä: ”kun yhteiskunta on kehnosti rakennettu, siitä voi murtautua ulos vain puukko kourassa”. Rikos olisi suoranaisten velvollisuus, jalo protesti ”ympäristöä” kohtaan. Tuon ajan anarkistit esittivät tämän perusteella, että ”kukaan ei ole syyllinen”. Dostojevski mukaan olemme kuitenkin ”kaikki syylli-

siä”. Kaikki olemme vastuussa teoistamme ja sitä kautta myös vapaita. Olisi järjetöntä sanoa, ette emme ole vastuussa teoistamme, koska ”jos meillä olisi ollut toiset vanhemmat, olisimme toimineet toisin”.

Mutta joskus geenit määräävät ratkaisevalla tavalla. On olemassa sairauksia, joiden aiheuttaja on yksi geeni. Niitä on löydetty jo yli 1200 ja kerran kuukaudessa löytyy uusi. Osa näistä on sellaisia, joiden ei ole aiemmin oletettu millään tavalla liittyvän geeneihin, niin kuin Huntingtonin tauti, vaikea mielisairaus, joka johtaa kuolemaan. Aikakaudesta riippuen tauteja on pidetty noituutena, riivauksena, rikollisuutena, vanhempien tai muun ympäristön vaikutuksena.

Arvostettu Bruno Bettelheim loi teorian, jonka mukaan autismi johtuu äidin kylmyydestä, hänen vähäisestä kiintymyksestään lapseen. Bettelheimin teoria ei ollut vain väärässä, vaan se oli myös äärimmäisen julma ja aiheutti suurta kärsimystä viime vuosisadalla. Nyt tiedämme, että ongelma on vain geneettinen. Sama koskee eräitä muita

Rikollisen käyttäytymisen kannalta on järkevää pohtia sitä, mitä hyvää (status, rooli, kunnia) saamme vain vertaisryhmän kautta, eikä vain sen merkitystä pahassa.

käyttäytymiseen ja oppimiseen liittyviä ongelmia, kuten luki-häiriöitä. Niissä kietytyy hyvin koko kysymys geenien ja ympäristön vuorovaikutuksesta. Ongelma ei aina muuten ole kovin suuri, ellei se sosiaalisen ympäristön paineen vuoksi sellaiseksi muutu. Leima ja halveksunta voi tuhota elämämme.

Rikollisuuden geenii ei ole jo senkään vuoksi, koska ei ole olemassa yhtä yhtenäistä ilmiötä nimeltä rikollisuus. On tärkeää muistaa usein unohdettu mutta perustavanlaatuinen erottelu. Alttius johonkin käyttäytymiseen on eri asia, kuin tuon käyttäytymisen toteutuminen tiettyssä ympäristössä. On olemassa suurempaa tai vähäisempää geneettistä alttiutta alkoholismiin, mutta alkoholistiksi tulee vain, jos alkaa ”korkata”. Tarvitaan otolliset ympäristö- ja tilannetekijät.

Sama koskee väkivaltarikollisuutta. Lienee kiistatonta, että serotoniini-nimisen aivojen välittäjäaineen vajaatuotto on yhteydessä masennukseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen päihteiden käytön yhteydessä. Tässä suhteessa on geneettisiä eroja. Mutta on kokonaan toinen asia se, miten nämä erot toteutuvat, kun yksilöt joutuvat erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin. Jos väkivalta olisi vain geneeistä kiinni, olisi hyvin vaikeaa selittää väkivallan määrällisesti hyvinkin suurta ajallista ja alueellista vaihtelua geneeiltaan ”samanlaisen” populaation puitteissa. Geenit muuttuvat niin hitaasti, että väkivallan määrän tulisi olla jokseenkin vakio.

Geeni on jokseenkin selvä käsite, mutta mitä tarkoitetaan ympäristöllä? Onko se isä, äiti, koulu, armeija, urheiluseura, työyhteisö vai mikä? Entä kohtu, jossa sikiö aloittaa elämänsä? Vastaukseksi ei riitä, että kaikki vaikuttavat, koska on

perusteltua olettaa, että jotkut vaiheet ovat persoonallisuutemme kehityksen kannalta ratkaisevampia kuin toiset. Tämä koskee myös rikollista käyttäytymistä. Esimerkiksi Sigmund Freud oli sitä mieltä, että ikäkaus, joka sijoittuu peruskoulun kuuden ensimmäisen luokan aikaan, on suhteellisen merkityksellön latenssivaihe. Nykyään ollaan täysin toista mieltä.

Erossa kasvaneita identtisiä kaksospareja tutkineet ovat päätyneet yleistykseseen, jonka mukaan noin 50 % persoonallisuudesta on geneettisesti ja 50 % sosiaalisen ympäristön kautta määräytyvää. Tarkat prosenttiluvut eivät tietenkään ole tärkeitä, vaan perusajatus. Mikä on sitten ratkaisevaa tämän jälkimmäisen puolikkaan kannalta?

Judith R. Harris on kirjoittanut aiheesta varsin tärkeän ja hauskan (!) kirjan, joka on suomeksi julkaistu nimellä Kasvatuksen myytti. Siinä hän haastaa sen laajalle levinneen uskomuksen, jonka mukaan vanhempien kasvatustapa muovaa lapsen persoonallisuuden. Kodilla toki on merkitystä. Mutta jos perusasiat (läheisyys, turvallisuus) ovat kohtalaisessa kunnossa, muun merkitys onkin jo sitten hyvin vähäistä. Harris kysyy, mistä siirtolaislapset oppivat uuden maan kielen ja kulttuurin. Eivät vanhemmiltaan. Hän kysyy myös, mistä englantilainen yläluokan poika oppii yläluokan miehen tavat. Ei isältään, jonka hän tapaa pari kertaa vuodessa.

Harrisin mukaan vertaisryhmä on se vaikuttava ympäristö. Samanikäiset tai ehkä hieman vanhemmat lapset on se kohde, johon luomme katseemme persoonallisuuden kehityksen kannalta oleellisessa vaiheessa. Pojat eivät opi aseleikkijään isältään eivätkä tytöt puukeutumistapojaan äidiltään. Ja jos vertaisryhmä halveksii ja hylkii meitä, siitä voi olla vakavia mielenterveydellisiä seurauksia. Lapsi ei pohdi sitä, miten hänestä tulisi vanhempiensa kaltainen,

vaan sitä, miten hän selviytyisi ”hengissä” vertaisryhmässään.

Kriminologiassa, jos missä, vertaisryhmän merkitystä on korostettu. Mutta useimmiten vain pahassa. Arkiajattelun mukaisesti on sanottu, että kodista saadaan kaikki hyvä ja vertaisryhmistä (”jengeistä”) kaikki paha. Mutta rikollisen käyttäytymisen kannalta onkin järkevää pohtia juuri sitä, mitä hyvää (status, rooli, kunnia) saamme vain vertaisryhmän kautta. Vertaisryhmä määrää usein sosiaalisen asemamme.

Sosiaalinen asemamme ja varsinkin siinä tapahtuneet negatiiviset muutokset ovat koko elämämme kannalta äärimmäisen tärkeitä. Perinteiset uskomukset ja väittämät kääntyvät lähes päälälleen. Biologia ei determinoikaan, vaan sosiaalinen vaikuttaa ratkaisevalla tavalla biologiaamme (kortisoli, serotoniini). Sosiaalisen statuksen heikentyminen aiheuttaa monenlaista pahaa: sydänsairauksia, masennusta, itsemurhia ja väkivaltaa. Näin tapahtuu ihmisten lisäksi myös muilla kädellisillä.

Näyttäisi siltä, että heikko ja aliarvostettu asema työyhteisössä tuottaa suuremman infarktirisikin kuin tupakointi, alkoholi tai liikalihavuus. Tärkeää on korostaa, miten tästä avautuu myös positiivisia mahdollisuuksia: asioihin voidaan vaikuttaa. Aivokemiaa voidaan muuttaa muutenkin kuin kemiallisesti.

Tästä seuraa tietty ennuste. Mitä enemmän yhteiskunnassa on huonon sosiaalisen statuksen omaavia yksinäisiä miehiä, sitä enemmän esiintyy monia ongelmia: vakavia väkivaltarikoksia, tuhopoltoja ja itsemurhia. Ja sitä enemmän käytämme pitkiä vankeusrangaistuksia. Siksi tämän ryhmän sosiaalisen aseman parantaminen tulisi olla yhteinen, ei vain Ilkka Taipaleen huoli. ■

Kriminaalipolitiikan hallinto järjestettiin uudelleen

Oikeusministeriössä toimintaa on elokuusta ohjannut uusi kriminaalipoliittinen osasto. Rangaistusten täytäntöönpanotehtävät siirtyivät uudelle keskusvirastolle, Rikosseuraamusvirastolle.

Uudistuksen yhteydessä ministeriön vankeinhoito-osasto lakkautettiin.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston (KPO) toimialaan kuuluu yleinen kriminaalipolitiikka, rikosentorjunta ja rangaistusten täytäntöönpano sekä toimialan yleinen hallinto.

Kriminaalipoliittinen osasto arvioi, tekee aloitteita ja valmisteleo asioita, jotka liittyvät rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuteen ja rikosentorjuntaan sekä rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmän kehittämiseen. Osastolle kuuluu myös rikosseuraamusalan strateginen johtaminen sekä edellytysten luominen kriminaalipolitiikan suunnittelulle ja eri toimijoiden yhteistyölle. Lisäksi osasto huolehtii ministeriölle näissä asioissa kuuluvista ohjaustehtävistä.

Kriminaalipoliittisen osaston päällikkö on ylijohaja Esa Vesterbacka. Apulaisosastopäällikkö on hallitusneuvos Jarmo Luttunen. Yleisen kriminaalipolitiikan tehtäväaluetta vetää hallitusneuvos Jussi Pajujoja, rikosentorjunnan tehtäväaluetta neuvotteleva virkamies Hannu Takala, rangaistusten täytäntöönpanoa neuvotteleva virkamies Eeva Virkkunen (hänen virkavapautensa ajan Anna-Katrina Grönholm) ja toimialan yleistä hallintoa hallitusneuvos Leena Kuusama. Rikosentorjuntaneuvoston sihteeristössä työskentelevät ovat samalla osaston virkamiehiä. Osastolla tulee työskentelemään noin 25 henkilöä.

Kriminaalipoliittinen osasto toimii Uudenmaankatu 37:ssä. Samasta talosta löytyvät mm. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, rikosentorjuntaneuvosto ja Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti

Heuni. Rikosseuraamusvirasto sijaitsee naapurikorttelissa Albertinkatu 25:ssä.

VANKEINHOITO JA KRIMINAALIHUOLTO SAMAN KATON ALLA

Uudistuksen yhteydessä lakkautettiin ministeriön vankeinhoito-osasto ja julkisoikeudellinen Kriminaalihuoltoyhdistys. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotehtävät siirtyivät yhdistyksettä uudelle Kriminaalihuoltolaitokselle ja aluetoimistot säilyivät laitoksen aluetoimistoina. Suurin osa lakkautetun vankeinhoito-osaston henkilöstöstä jatkoi samoissa tehtävissä rikosseuraamusvirastossa ja lisähenkilöstöä saatiin entisestä Kriminaalihuoltoyhdistyksestä.

Rikosseuraamusvirasto (Rise) vastaa keskusvirastotasolla yhdyskuntaseuraamustyön ja vankeinhoidon toiminnan ohjauksesta sekä näiden yhteisistä täytäntöönpano- ja hallintotehtävistä. Virasto koostuu neljästä yksiköstä.

Vankeinhoidolaitosta johtaa pääjohtaja Markku Salminen, joka toimii samalla rikosseuraamusviraston päällikkönä. Vankeinhoidolaitos paneo täytäntöön tuomioistuinten tuomitsevat vankeusrangaistukset ja oikeudenkäynteihin liittyvät vangitsemiset ja säilöönnotot. Vankeinhoidolaitokseen kuuluu yli 30 eri puolella Suomea sijaitsevaa laitosta, joista 17 on suljettua vankilaa, 15 avolaitosta ja 2 sairaalayksikköä. Vankeinhoidolaitoksen palveluksessa on noin 2540 päätoimista henkilöä.

Kriminaalihuoltolaitosta johtaa ylijohaja Maija Kukkonen. Laitos vastaa vapaudessa toimeenpantavista yhdyskun-

taseuraamuksista, joita ovat yhdyskuntapalvelun ja nuorisorangaistusten toimeenpano sekä ehdollaisesti vapautuneiden ja ehdolliseen rangaistukseen tuomittujen nuorten rikosentekijöiden valvonta. Kriminaalihuoltolaitokseen kuuluu 21 aluetoimistoa ja 11 paikallistoimistoa. Päätoimista henkilöstöä on vähän alle 300.

Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö vastaa vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten ylimmästä täytäntöönpanosta, sen ohjauksesta ja valvonnasta. Yksikön johtaja on Paavo Siltanen. Hallintoyksikkö hoitaa viraston yleisiä hallintotehtäviä. Sitä johtaa hallintojohtaja Heli Herna. Rikosseuraamusvirastossa työskentelee reilu sata ihmistä.

Lisäksi rikosseuraamus kentällä toimii Vankeinhoidon koulutuskeskus. Se on oikeusministeriön alainen koulutusyksikkö, joka vastaa vankeinhoitoalan tutkin-ton johtavasta perus- ja jatkokoulutuksesta. Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan hallituksen esitys rikosseuraamusalan ammattikorkeakoulututkintoon liittyvästä lainmuutoksesta. Tutkinto suoritettaisiin Laurea ammattikorkeakoulussa ja osa opetuksesta annettaisiin Vankeinhoidon koulutuskeskuksessa. Uusi koulutus alkaisi ensi syksynä. Lisäksi koulutuskeskus järjestää rikosseuraamusalan täydennyskoulutusta, antaa kehittämis- ja asiantuntijapalveluita sekä tuottaa julkaisuja. Vankeinhoidolaitoksen kirjasto sijaitsee koulutuskeskuksessa.

Internetissä tietoa vankeinhoidosta www.vankeinhoito.fi ja kriminaalihuollosta www.kriminaalihuolto.fi.

Väkivaltaa vankiloissa ja sen vähentämistä selvitetty

Toimia väkivallan vähentämiseksi selvittänyt työryhmä luovutti mietintönsä elokuussa Rikosseuraamusvirastolle. Työryhmän tuli huomioida sekä vankien välinen väkivalta ja vankien taholta henkilökuntaan kohdistuva väkivalta että henkilökunnan keskinäinen henkinen väkivalta.

Kyselytutkimuksen perusteella jonkinlaisen väkivallan kohteeksi oli edellisen 12 kuukauden aikana joutunut noin 2 000 vankiloitten työntekijää ja näistä fyysisen hyökkäyksen kohteeksi noin 330. Sisäisiä ilmoituksia vankeinhoitoloituksen henkilökuntaan kohdistuneesta väkivallasta tai sen uhasta on vuosittain tehty runsas sata; näistä noin 85 prosenttia on sanallisia uhkauksia. Tuomioistuimissa on vuosittain käsitelty 20–30 henkilökuntaan kohdistunutta väkivalta-tapausta.

Vankien välisessä väkivallassa piiloon jäävä osuus on todennäköisesti suuri. Kurinpitotilastojen mukaan väkivalta-tapauksia on vuosittain 30–40. Terveystieteiden tekemässä seurannassa on tullut vuosittain esiin noin 70 tapausta.

Vankilassa lieväkin väkivalta-tapaus on aina vähintään järjestyserikkomus. Väkivaltaan tai sen uhkaan on puututtava aina ja mahdollisimman varhain. Puuttomiskynnyksen tulee olla matala, jotta hyväksytyt ja kielletyt käyttäytymisen raja tulee selväksi.

Työryhmän mukaan väkivallan vähentäminen edellyttää vankeinhoiton kaikkien osa-alueiden yhteistyötä. Lähtökohdiana tulee olla vankilan toiminnan sisältö ja organisointi.

Väkivallan ehkäisyn kannalta ovat keskeisiä riittävän yhtenäiset toimintamallit suhteessa vankiin, vankeja ja toimintaa koskevan tiedon hallinta ja vankisijoittelu sekä mm. muun rikollisen toiminnan estämisen. Konfliktitilanteessa

korostuvat harjoittelun kautta saatavat valmiudet ja tilanteen johtaminen ja viestintä.

Väkivalta-tapausten selvittämisen kannalta on tärkeää, että vankiloitten henkilöstö suorittaa tutkinnan oikein. Lievät tapaukset on itse kyettävä tutkimaan ja määräämään seuraamukset ammattitaidosta ja huomioiden myös oikeusturvakäytännöt.

Väkivalta-tapausten jälkikäsitteilyyn kuuluvan tapauskäsittelyyn perusteella voidaan arvioida, onko toimintatapoja syytä muuttaa. Aiemmista tapauksista voidaan oppia tarkastelemalla mm. olivatko ohjeet kunnossa, miten tiedonkulku toimi, oliko varustus tilanteeseen sopiva ja tuliko esiin joitain erityisiä riskitekijöitä. Kriisitilanteiden jälkihoidolla pyritään ylläpitämään ja palauttamaan yksilöiden ja työyhteisön toimintakykyä. Myös vangeille suunnattu kriisitilanteiden jälkeinen apu on tarpeen.

Henkilökunnasta kyselyyn vuonna 1997 vastanneista 23 prosenttia ilmoitti joutuneensa työtoverin tai esimiehen taholta henkisen väkivallan tai kiusaamisen kohteeksi edellisen 12 kuukauden aikana ja 54 prosenttia oli havainnut henkistä väkivaltaa työyhteisössä. Vaihtelu eri laitosten välillä oli suurta. Vuonna 2000 tehdyn työilmapiirikartoituksen mukaan 15 prosenttia vastaajista ilmoitti olleensa henkisen väkivallan tai kiusaamisen kohteena ja 56 prosenttia tiesi, että työyhteisössä joku tai jotkut olivat kohteena. Luvut ovat selkeästi vastaavien tutkimusten keskiarvoja korkeampia.

Henkilökunnan keskinäinen henkinen väkivalta ei ole problematiikaltaan erityisesti vankeinhoitollinen ongelma. Sen esiintymiseen vaikuttavat paljolti samat tekijät kuin työilmapiiriin yleensäkin.

Kirjoittaja on Rikosseuraamusviraston suunnittelija, joka toimii työryhmän sihteerinä.

Pohjoismaiset vankila- ja kriminaali-huollon tutkijat kokoontuivat

Pohjoismainen kokous pidettiin Hämeenlinnassa lokakuussa. Tutkimus- ja kehittämishankkeista esillä olivat mm. Ruotsin suunnitelmat uudeksi huoneiden vastaiseksi strategiaksi sekä heidän poistumisluvun aikana tehtyjä rikoksia ja rikollisten jengejä selvittävät tutkimuksensa. Vankien ja kriminaali-huollon asiakkaiden arviointimenetelmiä ja niiden kehittämistä käsiteltiin Suomen ja Ruotsin kokemusten perusteella. Norja esitteli hanketta tutkintavankeuden laatukriteeristöä. Tanskalaiset esittelivät vuonna 1997 käyttöön otetun seksuaalirikollisille tarkoitettua ohjelman alustavia tuloksia sekä tutkimustuloksia niis-

tä pääsääntöisesti positiivisista vaikutuksista, joita vangin sijoittamisella tiettyissä tapauksissa vankilan ulkopuolelle on uusintarikollisuuteen.

Norjassa on käynnistynyt laaja vankeinhoiton ja kriminaali-huollon henkilökuntaan kohdistuvaa väkivaltaa ja sen uhkaa koskeva tutkimus. Suomi esitteli väkivallan vähentämiseen tähtäävien ohjelmien sisältöä ja tarjontaa maailmalla. Tavoitteena on sovittaa yhteen eri maiden tutkimustyötä sekä kehittää yhteistä, vertailukelpoista seurantakäytäntöä henkilökuntaan kohdistuneita väkivalta- ja väkivallanuhkatapauksia varten.

Nord-Balt Prison -projekti etenee

Kumppanuusvankilatoiminnan neuvottelupäivillä keskusteltiin siitä, kuinka syventää Suomen ja Baltian maiden yhteistoimintaa niin, että se olisi eduksi molemmille osapuolille ja että suomalaiset kumppanuusvankilat voisivat mahdollisimman paljon tukea vastaavilta oman vankeinhoitonsa kehittämisessä. Suomella on Virossa viisi kumppanuusvankilaa, Latviassa kaksi ja Liettuassa kaksi.

Kumppanuusvankilatoiminta kuuluu osana Euroopan Neuvoston Nord-Balt Prison -projektiin, joka koordinoi pohjoismaisten vankeinhoitajien pyrkimystä edistää Baltian maiden vankeinhoidon kehittämistä eurooppalaiselle tasolle.

Materiaalisen avun antamisesta on edetty ammatilliseen kouluttamiseen. Vankeinhoidon koulutuskeskus on tosin jatkuvasti pitänyt "ovet avoinna" virolaisille suomenkieltä taitaville vankeinhoitajille. Vankeinhoidon peruskurssilla on virolaisille vankeinhoitajille vakituisesti varattu kaksi opiskelupaikkaa. Tälläkin hetkellä VHKK:ssa opiskelee kaksi virolaista.

Vuonna 1998 Suomessa Baltian maiden vankeinhoitajille järjestetty vankilarakentamiskurssi antoi aiheutta Suomen asiantuntijaedustukseen Tarton uuden vankilan suunnittelu- ja rakentamisprojektissa. Uuden vankilan henkilökunnan ammatillisessa koulutuksessa Suomi on lupautunut auttamaan siinä määrin kuin

Viro pitää sitä tarpeellisena. Lisäksi kaksi uuden vankilan apulaisjohtajaa oli marraskuussa perehtymässä Suomen vankeinhoitoon. Tarton uusi vankila otetaan käyttöön ensi vuonna.

Tärkeää Nord-Balt Prison -projektissa on myös yhteistyö Viron vankiloissa levinneiden tartuntatautien torjunnassa. Tuberkuloosin hoidon osaprojekti käynnistettiin kesällä 2001 Tallinnan vankilassa, johon kaikki tuberkuloositapaukset on keskitetty. Osaston lääkärille on järjestetty TB-koulutusta ja laboratorion välineistöä on uusittu. Tavoitteena on tuberkuloosipotilaiden hoidon nostaminen länsimaiselle tasolle.

Kirjoittaja on kansainvälisten asiain hoitaja Rikosseuraamusvirastossa.

EU:n rikosentorjuntaverkosto aloittanut toimintansa

Euroopan unionin rikosentorjuntaverkosto EUCPN (European Crime Prevention Network) on aloittanut toimintansa. Verkosto muodostuu kussakin jäsenvaltiossa olevista yhteyspisteistä ja sen tehtävänä on edistää ja tukea rikosentorjuntatyötä sekä EU:n tasolla että kansallisesti ja paikallisesti. Verkoston ensimmäinen kokous pidettiin lokakuussa Leuvenissa. Siihen osallistui 65 verkoston yhteyspisteiden ja EU-jäsenyyttä hakevien maiden edustajaa.

Verkoston päällikkö on hollantilainen rikosentorjunnan asiantuntija Jaap de Waard. Suomen edustajat ovat apulaisosastopäällikkö Jarmo Littunen oikeusministeriöstä ja rikosentorjuntaneuvoston pääsihteeri, neuvotteleva virkamies

Hannu Takala. Kolmantena yhteyspisteinä toimii tutkimuspäällikkö Hannu Kiehelä Poliisiammattikorkeakoulusta.

Vuoden 2002 loppuun ulottuvassa toimintasuunnitelmassa verkoston tärkeimmiksi tehtäviksi on määritelty mm. verkoston www-sivujen luominen, järjestelmän luominen parhaita käytäntöjä koskevan tiedon ja vertailukelpoisen rikostilastotiedon kokoamiseksi sekä raporttien ja konferenssien suunnittelu parhaiden käytäntöjen levittämiseksi.

Painopisteitä ovat nuorisirikollisuus, kaupunkirikollisuus, huumeisiin liittyvä rikollisuus, järjestäytyneen rikollisuuden ja muun rikollisuuden yhteydet, rikoksen pelon vähentäminen sekä kumppanuusyhteistyö rikosentorjunnassa.

Haasteen ilmestyminen ensi vuonna

Haasteen aikataulut vuonna 2002:

- 1/2002 aineisto 1.2. mennessä, ilmestyy 11.3., teemana huumeet
- 2/2002 aineisto 26.4. mennessä, ilmestyy 3.6.
- 3/2002 aineisto 16.8., ilmestyy 23.9., teemana rikoksen uhri
- 4/2002 aineisto 8.11. mennessä, ilmestyy 16.12.

Toimitus ottaa mielellään vastaan juttuideoita ja artikkeliehdotuksia sekä keskustelupuheenvuoroja. Ota yhteyttä päätoimittaja Risto Jaakkolaan tai toimittaja Riikka Kostiaiseen. Kirjoitukset (mieluiten word-tai rtf-muodossa) sähköpostin liitteenä tai levykkeellä toimitukseen. Yhteystiedot löytyvät sivulta 3.

Toimikunta uudistamaan nuorten seuraamusjärjestelmää

Oikeusministeriö on asettanut toimikunnan valmistelemaan nuorten rikosseuraamusjärjestelmän uudistamista. Tavoitteena on kehittää järjestelmää niin, että nuorten yksilölliset tarpeet pystyttäisiin ottamaan nykyistä joustavammin huomioon sekä seuraamuksen valinnassa että täytäntöönpanossa. Toimikunta kartoittaa nuorisoriikollisuuden tämänhetkisen tilan ja arvioi kehitysnäkymiä seuraavan kymmenen vuoden aikana.

Pääpaino nuorten seuraamusjärjestelmän kehittämisessä on seuraamuksissa, jotka pannaan täytäntöön vapaudessa. Toimikunta pohtii ehdollisen rangaistuksen kehittämistä. Työssä selvitetään, onko seuraamusjärjestelmää täydennettävä jollakin uudella, mahdollisesti nuorisorangaistusta muistuttavalla seuraamuksella.

Toimikunnan on arvioitava uusien, nopeasti täytäntöön pantavien seuraamuksien käyttöönottoa. Tällaisia olisivat esimerkiksi vapausrangaistukset kuten aresti tai sähköisesti valvottu kotiaresti. Myös rangaistusvaroituksen käyttöä tulisi harkita.

Toimikunnan on selvitettävä, pitäisikö lakiin ottaa erityissäännöksiä siitä, millä edellytyksillä 18-20-vuotiaana rikoksen tehnyt voidaan tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja milloin ehdolliseen vankeuteen tulisi liittää valvonta ja mikä sisältö valvonnalla olisi.

Uudistuksen yhteydessä selvitetään, pitäisikö kokeilussa olevaa nuorisorangaistusta kehittää seuraamusjärjestelmän pysyväksi osaksi. Samalla tutkitaan mahdollisuuksia laajentaa nuorisorangaistus koskemaan myös 17 vuotta vanhempia rikosentekijöitä.

Toimikunta arvioi myös nykyisen syyntakeisuusikärajan soveltuvuutta. Rikosoikeudellista järjestelmää koskevien

tehtävien lisäksi toimikunnan tulee selvittää, miten voitaisiin puuttua alle 15-vuotiaiden tekemiin rikoksiin. Toimikunnan on arvioitava, onko viranomaisilla riittävät mahdollisuudet puuttua tehokkaasti ja nopeasti alle 15-vuotiaiden rikoksiin. Toimikunnalta odotetaan kokonaisarviota sosiaali- ja oikeusviranomaisten nykyisistä toimenpiteistä ja ehdotusta järjestelmän kehittämiseksi. Erytystä huomiota on kiinnitettävä rikosoikeusjärjestelmän, sosiaalilainsäädännön ja koulun yhteistoimintaan sekä

korostettava vanhempien osallistumisesta.

Seuraamusjärjestelmän uudistamisen lisäksi toimikunnan on selvitettävä, onko syytä tarkistaa nuorten tekemien rikosten esitutkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä koskevia säännöksiä.

Toimikunnan puheenjohtajana on Keravan nuorisovankilan johtaja Kirsti Nieminen ja sihteeri erityisasiantuntija Janne Kanerva oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta. Toimikunnan määraika on 31.12.2002.

Rikoshyödyn menettämisseuraamus tehostuu

Rikoslain uudet menettämisseuraamuksia koskevat säännökset tulevat voimaan ensi vuoden alusta. Rikosentekijän saama taloudellinen hyöty tuomitaan jatkossa nykyistä useammin menetetyksi. Uusien laajennettua hyödyn menettämistä koskevien säännösten tavoitteena on tehostaa mahdollisuuksia puuttua erityisesti törkeään talousrikollisuuteen.

Nykyiset menettämisseuraamuksia koskevat säännökset ovat epäyhtenäisiä, hajanaisia ja osaksi vanhentuneita. Uudistuksessa rikoslakiin kootaan omaksi luvukseen säännökset rikoksen tuottaman hyödyn, rikosentekovälineen sekä rikoksella tuotetun tai rikoksen kohteena olevan omaisuuden menettämisestä valtiolle. Uudistus on osa rikoslain kokonaisuudistusta. Uusia säännöksiä noudatetaan sekä rikoslain että sen ulkopuolisten rangaistussäännösten soveltamisen yhteydessä.

Alkoholirikoksia koskevat säännökset rikoslakiin

Oikeusministeriön asettama työryhmä ehdottaa, että alkoholirikoksia koskevat säännökset keskitettäisiin pääosin rikoslakiin. Uudistus on osa rikoslain kokonaisuudistusta.

Rikoslakiin siirrettäisiin ne teot, joista voidaan tuomita rangaistukseksi vankeutta. Rangaistavuuden alaa ei merkittävästi muutettaisi. Alkoholirikokset porrastettaisiin kolmeen törkeysasteeseen rikoslain kokonaisuudistuksessa omakseen periaatteen mukaisesti. Alkoholilaisissa säilytettäisiin edelleen säännökset alkoholirikkomuksista, joista voidaan tuomita sakkoa. Alkoholirikosten rangaistustaso pysyisi pääosin ennallaan. Nykyisin alkoholirikosten vähimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta ja enimmäisrangaistus neljä vuotta vankeutta.

Alkoholirikostyöryhmän ehdotus on oikeusministeriön verkkosivuilla osoitteessa www.om.fi/11929.htm

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajan-kohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutusallalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden tilaus (numerot 1/2002–4/2002) maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1825 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
 - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelinnumero

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

RIKOSENTORJUNTA-
NEUVOSTO
VASTAUSLÄHETYS
Sopimus 00120-890
00003 Helsinki